THE RABBINATE OF THE GREAT SYNAGOGUE. LONDON, FROM 1765–1842.

By Dr. C. Duschinsky, London.

APPENDIX V

Hebrew Letters and Documents.

1. R. Tevele to R. Meir Schiff. 21 Adar 1776.
2. R. Tevele to R. Meir Hanover. 21 Adar 1776.
3. Aaron Goldschmid to J. Kik in Hamburg. 21 Adar 1776.
4. R. Tevele to R. Meir Schiff. 1 Iyyar 1780.
5. The same to the same. 14 Elul 1781.
6. Moses Schiff to R. Meir Schiff. 14 Elul 1781.
7. R. Tevele to R. Meir Schiff. 22 Adar 1782.
8. The same to the same. 20 Elul 1782.
9. R. Tevele to Isaac Speyer. 20 Elul 1782.
10. The same to the same. 15 Ab 1785.
11. R. Tevele to R. Meir Schiff. 15 Ab 1785.
12. The same to the same. 26 Sivan 1787.
13. R. Tevele to Rabbi Joseph Steinhart of Fürth. 19 Adar 1771.
14. R. Tevele to Rabbi Saul of Amsterdam. 19 Adar 1771.
15. The same to the same. 10 Adar 1779.
16. Title page of the book לשון זהב.
17. R. Isaiah Berlin to R. Tevele Schiff. 26 Tammuz 1785.
18. The same to the same. 3 Adar 1787.
19. Document by the Beth Din of London. 27 Nisan 1769.
20. Ditto. 28 Tishri 1772.
21. Ditto. 5 Elul 1783.

Letter I.

Fol. 1 a.

ב׳ה לונדן ס״א אדר תקלויו ל׳

שלו׳ לאהו׳ אחי ידידי הדיין המופל׳ מהו׳ מאיר כ״ץ עזג׳ היקר׳
תי׳ ובתם תי׳ וכאשל׳ א׳ן

לקיים מה שנאמר בכתבי מהיו׳ ח׳ יום להשיב לך באריכות ע״ד הרבנות הידוע וזהו אע״פ שמאוד סתומין דבריך באמרך פון וויכטיגה לייטין רעקומדאציאן (בדיוק?) לשמה הושט, ולא פרטת מי המה מ׳מ אוקי אחזקתי׳ שלא תרעיש את הרעש הזה אם לא ע״פ יסוד מוסד. כי באמת גם בקק המבורג מסתמ׳ ימצא (ו) לומדי׳ שגם המה ראוי׳ לאותו איצטלא, ותמיד ק״ק ק״ה נברהי׳ אחר ק״ק ה״ב, אעפ׳כ האמת אתך אל תהי בז לכל דבר כמאמר חז״ל, ובפרט אם יש לך על מה להשען לבנות הבנין על היסוד ההוא, ולזאת נכנס באזני לחקור ולדרוש באיזה אופן שאוכל להיו׳ לך לעזור בעה׳י והנה ראה מצאתי רק אחד דער רעקטו מכאן לק״ה קרושפאנדירט והוא קצין אחד פרנס דביהכ המבורגר פה. וכי הוא זה שהביא לכאן באותן הימים הרב דבה׳כ המבורגר פה, ועודנו הוא אוהב דבק מאח להרב הנ׳ל. וא׳כ הוא אסור לגלות להאיש ההוא אפי׳ כמלא נימא כי משפחת ח״ץ בוודאי ימצאו אחד מקרוביהם דאהין צו רעקומנדירן. בכן מוז איך דאש גאנצי עסק פה מסתיר זיין. וכאן הוא ארץ הנגב [143] ווייש עד היום קיינר אויסר לאותן שהוצרכתי לגלות מפני הצורך בהסתר ובסוד נעלם דש הרבנות דק״ק ק״ה פיקאנד, אמנם לפוטרך בלא כלום א״א לזאת מה שביכולתי עשיתי. וביום ויו העבר כתבתי על הפושט להק׳ ר׳ מאיר הנובר כמו העתק בדף הדבוק וכה׳ג פינדט זיך כאן הק״ ר״ משה וואליך שכתב לחמותו חורגתו א״ ר״ דוד הנובר ז״ל והיא מילדי ק״ה . . וגם הק׳ ר״ זלמן הנובר חתן ש״ב הק״ ר״ג קליף אשתו הראשונה היתה אחותה מילידי ק״ה ומסתמא הק״ ר״ זלמן הנ׳ יעמוד על צדך וואן מגיסך הק״ ר״מ קליף ערזוכט ווירט . . המבורגר קצינים קענין לדעתי ג׳כ גאר פיל טהון איזט כמו פארשטאט לק״ה. ומסתמא משם יבוא לך ע׳י קורשפאנדענטן משמה להכ׳ עיקר היסוד. איך

[143] בראשית כ׳ ס׳ב; יהושע ט״ו י״ט; תמורה ט״ז ע״א.

אבר האבי מצד עצמי אין אחד וואו מריץ אגרותי אליו זיין קען. זונשטין דיא איזה קצינים כאן דיא לה׳ב קורשפאנדירן שקבלתי בשכלי יש מהם קרוב להפסד וואן איהנין מגלה בין. . ויש מהם ווערדן עש ניט טוהן ווייל מיך ניט זעלבשטן בטרעפט. לזאת המתקתי עצה עם ש״ב הק״ פ׳ו כ׳ה אהרן גאלד שמיד, והסכים עמי. גם למעני שרייבט ער מיט הייטיגר פאשט לבן אחותו הק׳ כ׳ה יעקב ב׳ה מענדלי קיק בהמבורג, דיזור זאגט מיר דש ב״א הנ׳ל איהם מחויב איין טובה צו טוהן. ווייל זיין קורשפאנדענט איזט עד היום ובימי׳ העברו ניט צו קורץ אן איהם קומין. הק׳ ר״א הנ׳ל מיר גזאגט איך זאל אויפזועציין וואש ער שרייבן זאל וככה יעתיק מלה במלה. ועשיתי כדבריו לויט העתק ברף הדבוק. וויא מיר הק׳ ר״א זאגט איזט ב״א הנ״ל סוחר אדיר ובוודאי קורשפאנדענץ לק״ה האבן ווירט, ואל יעלה על לבך שדברי ר״א הנ׳ל לא יהי׳ נשמעי׳ כחכמת המסכן [144] וואלטי ווינשן גם אני גם אתה זא פיל העטין כמוהו. זולטין מיר ביידי קיין רבנות ניטיג האבן. ובאמת זיצט אין זיין כבוד במקדם, דאש איזט נון אליש וואש איך האבי קענין ממציא זיין | לעשות עשיי׳ לשמך ולה׳ הישועה, עכ׳פ יפה עשית שכתבת אלי, ובעניני׳ הללו ראיתי בעיני באותן הימי׳ דש איך אומש הרבנות פה גשטרעבט, מתלא [145] דאמרי אינשי קליינר שטיין ברויכט מאן אויך צו איין מואיר. קומט אבר העיקר אן על היסוד שנבנית החומה, דער אנשלאג איך זעלבשט לקהל ק״ה צו שרייבן הוט

Fol. 1 b.

ב׳ה

אחי שי׳ בעצמו ניט מחליט גוועזן. וגם לא יכנס באזני, זה שנים רבות איזט כאן גוועזן פנוי אחד מק״ה מעשירי העיר שמה והי׳ איזה פעמי׳ בביתי, וחשבתי בדעתי איך וויל אלטי בקנדשאפט זוכן ועכשיו בוודאי הוא נשוי. ואלין שרייבן אויב מיר ניט הירין איין טובה טוהן קען. ובתוך הכתב העטי איך וואהל שרייבן קענין שלאו אורח ארעא לייחד הדבור לכל הקהל. אעפ״כ הוא יכול להראות כתבי לכל הקהל י״ץ עכ׳פ

144 קהלת ט׳ ט״ז.

145 בבא מציע׳ פג: מתלא מתלין במערבא ובב״מ בש״ס מצינו, היינו דאמרי אינשי.

העטי גלעגנהייט גהאבט להפליג ולהגזים שבחך לעיני כל הקהל י״ץ אמנם אחר החקירה והדרישה אצל הב׳ב כאן וואו האיש ההוא באותו פעם לאשירט נתוודע אלי כי מתו כל האנשים שירדו מנכסיהן כל בית אביו ולא נשאר מהם זכר. זא איזט דער אנשלאג ג׳כ אוועג גפאללען. לאמש׳ בין פרעמד מצד עצמות בהרצת אגרת כמו לה׳ב ולק״ה וע״י אמצעי כבר כתבתי כנ׳ל שקרוב להפסד ורחוק משכר, בכן אין להוסיף על מה שעשיתי. וה׳ הטוב יגמור בעדינו כל טוב ובטוב אסיים ושלו׳ וחיי׳ מאת ה״ וממני אחיך ד״ש.

הק״ טעבלי כ״ץ שיף

בני הבח׳ כ׳ה משה כ״ץ ד״ש האט איך עטוואש גטוהן דא בייא להעתיק הכתבי׳ הדבוקים גיסתך הב׳ מ׳ מינדלה תי״ גריסט ג״כ מעכט איך גערן עטוואש דא בייא טוהן לטובה. לא״א הישיש נר׳ו הברירה בידך דש אויז צו ריכטן ווען אחי שי׳ איהם מגלה איזט מכתבי הלזה.

Letter II.

Fol. 2 a.

ב׳ה קאפיע להק״ ר״מ הנובר יצ״ו טוב אדר תקלו.

מיום בואי למדינה זו הייתי חושב מחשבות למחו׳ היקר ערווידרן צו קענין הטוב הנעשה לי על ידו הגדולה מיט זיינה רעקומדאציאן לפה בעת ההיא דש אום הרבנות אן גזוכט, אבר איך וואהר תמיד אויסרשטאנד גלעגנהייט זיא צו פינדן. ומי יתן באיזה אופן זיין קענטי אחריות תלתא פרסי בלולא איך האבי אבר גלעגנהייט מיט דיזום למחו׳ הק׳ אברמאהלין אומב איינה טובה צו ערזוכן מעין הטובה הראשונה. נעמליך ששמעתי דש הרבנות בק״ק ק״ה פיקאנט ואחי הדיין הרבני המופלא כמהורר מאיר שיף כ״ץ נרי׳ מפ׳פ דוריך אייניגה אינטערצעסיאנש דאפיר זוכט להיות לאב״ד בק״ק הנ׳ל, דש ער נון ראוי לכך איזט אויבוואהל כאיש אל אחיו פסול עדות בין. אמנם הוא מלתא דעבידא לגלוי׳ וכל עוברי אורח יעידון ויגידון שזכה לשם ויש לו יד בפוסקי׳ ובחריפות וידעתי גם ידעתי שיש למחו׳ הק׳ שי׳ יד ושם גדול בקק הנ׳ל ודבריו נשמעי׳ אצל נכבדי העיר ע׳כ אם מצאתי חן בעיניו וכשר הדבר לפניו אונד לאחי נרי׳ במכ׳פ [146] ראהין רעקומנדירן וואלטי, מלבד ששכר הרבה יטול מן

[146] אולי צריך להיות: במכ״ה, ר״ת במחילת כבודו הרם.

המקום ב״ה ומן הבריות, זולטי מיך אויך אויף דש אלליר העכשטי אובליגירן אויך ווייס צוואהר ניכט גניגנד מיך צו עקסקוסירן שעלה על דעתי להטריח אותו בזה, אמנם סימנא מלתא, והואיל דאסתייע מן השמים, מיר בענין הרבנות כאן מחו׳ הק׳ פילש בייא גטראגן. ואחי שי׳ עי״כ במקומי בק״ק פ״פ נבחר לדיין הקהלה ווארדן אולי בעזה״י ובשה״ג מחו׳ הק״ שי׳ ג״כ דער שליח מצוה זיין זאל, להביאו אל מקום מנוחה הרבנו׳ דק״ק הנ״ל, מיט מעהרר אומשטענדן וויל ניט אינקומאדירן. רק וויל שליסליך ביטן שאל ישבני ריקם, וידו הגדולה והחזקה . . . . (היריבר ?) אן צו וועגדן במכ״ה והנשאה, זול איך מיך אופערירן לעומת זה באם שיבוא לידי להיו׳ מוכן לטובתו. כבר הקדמתי ראש בר מן דין מחויב בין מצד עצמותי ע״י מעשה שהי׳ כל מגמותי דאהין צו ציהלן לשרתו לטובתו.

Letter III.

קאפיע מהכתב של הק״ פ״ו כ״ה אהרן גאלדשמיט לבן אחותו הק״ כ״ה יעקב קיק בה״ב ד״א אדר תקל״ו בלונדן.

איבריגנש וויל לב״א ש״י אום איין טובה ער זוכן נעמליך כאשר שמעתי וויל מאן בק״ה איין רב אן נעמן נון בפינד זיך בעיר פ״פדמ איינר בשמו ש״ב הדיין הרבני המופלג כמהו׳ מאיר שיף כ״ץ אחיו של אב״ד דקהלתינו ש״ב הגאון מוה׳ טעבלי כ״ץ דיזור זוכט

Fol. 2 b.

זולכ׳ רבנות אונ׳ הוט אויך פילי רעקומדאציו׳ לק״ק הנ״ל פון וויכטיגה לייטן. ובאמת איזט ער ראוי לכך, איזט גרוישר למדן בחריפו׳ ובקיאות גם מושלם בכל המעלות ומדות. וועז ער אויך עד הנה קיין רב גוועזן. איזט ער דיין בק״ק פ״פדמ וכמה קהלות גדולות נעמין זיך רבני׳ מן דייני׳ דק״ק פפ״דמ, וויא מיר כאן ג״כ גטוהן הבן אונזר רב ש״ב הגאון מהו׳ טעבלי הנ״ל איזט אויך נור דיין בק״ק פפ״ גוועזן. אונ׳ מיר הבן דאך ת״ל ב״ה וויא מפורס׳ איזט איין גוטי משא ומתן גטוהן ה׳ יאריך ימיו אין אמת צו זאגן באותו פעם איזט הכל על ידי גשעהן =ווייל מן דודנו המנוח כה״רר יוחנן ז״צל רעקומדאציו׳ גהאבט ובעזה״י האבי איך מצליח גוועזן כאשר מפורס׳ בכל הקהלה כאן דש איך לבד ממש איהם אויפ גנומן. נון מעכטי איך גערן לאחיו ש״ב הדיין כמהו״רר מאיר כ״ץ אויך איין זולכה

טובה טוהן ולהרבנו׳ דק״ק הנ׳ל צו העלפן. אליינר אין האבי קיין קורשפונטענט לע״ע (לעיר ?) הנ׳ל וב״א שי׳ בוודאי פילי גוטי פ״ בק״ה הוט בכן ער זובע צו טוהן וויא איך גטוהן הבי אויך זולכש לוזין אן גלעגן זיין. מיט רעקומדאציע לשמה איך פרזיכרע וואן בעזה׳ לגמר טוב קומט דש ב״א ש׳י כבוד גדול דאפון הבן ווירט. אונ׳ איך אבארט ווערי לב׳א ש׳י דאפיר איבלגירט זיין ופשיט׳ ש״ב הגאון אב׳ד דקהלתנו ווידרום מוכן לטובתו זיין בכן אהו׳ ב׳א ש׳י וואש מעגליך איזט דאש ב״א זעלבטין לק״ה רעקומדירן ער אודר דוריך אנדרי גוטי פריינד גשעהן אונד זיך ניט צו שפאהרן גשיכט מיר גרויש פלעסיהר דאמיט אונ׳ בין ווידרו׳ בהנה וכהנה מוכן לטובתו.

Letter IV.

ב׳ה לונדן עש״ק ר״ח אייר תק״ם לפ״ק.

שלום לאהו׳ אחי ידידי הרבני המופל׳ הדיין מהו׳ מאיר כ״ץ עם זוגתו גיסתי היקרה תי׳ ובתם תי׳ ולכאלש״י א״ן.

כתבך מן ה׳ ניסן קבלתי. ובדף הדבוק השבתי לך על דבר הלכה. ולא באתי לקפחך אלא להראות שהשתשעתי בדבריך ועמדתי על כל דבריך מרישא ועד גמירא והי׳ לי לנחת ועונג י׳ט העבר לראות זך שכלך ועומק עיונך. והאמת אומר בדברים קצרים כאלה בס׳ד נוכל לכתוב זה לזה. אבל בדברים ארוכי׳ ועמוקי׳ בארץ הנגב אנכי,[147] ואין לי דיבוק חברי׳ ותלמידי׳, אפילו להוציא מן השפה לחוץ א״א לי לקבל ממך ולשום עיוני עליו כדבעי. וכהנה להיפך אם לפעמים לצורך הלכה למעשה אלך בארוכה או לטייל בדרוש נאה או שום דבר חידוד בהלכה. קשה עלי להעתיק ועל הצ״ אפי׳ להעתיק כמעט לא מצאתי אחד הישר בעיני בכן אם לפעמים יעלה בידך בעזה׳י או בידי שום דבר קצר תמוה לא נמנע בעזה׳י להעיר זה לזה, ואף גם זאת, לפי שעה לא נפסיק בין הפרקי׳ בענין הנובי׳ י״ץ אונ׳ נון בעה׳י דיזוש מיט פלייסיגה קורעשפאנדענט גומר זיין וחלילה לומר לכשאפנה אשנה. רק כשזה מצינו ג״כ באמוראי׳ שאמרו במטותא מנייכו דלא תחזו קמאי וכו׳[148] אע״פי שיש לחלק קצת זכר לדבר יש.

ומעתה אשיב על כתבך כסדר נון זיין מיר סלדירט. תמהני ששנית

[147] עיי׳ לעיל, בסי׳ (144).

[148] ברכות ל״ה.

מליתן הח׳י פ״ץ לגיסי חיים. ולנכותן מהאלמנה. הלא אפי׳ מותר עני לאותו עני מכ׳ש הסך שנתנדב ממש לאותו עני. בכן מהראוי הי״ שתפסיד אותו מכיסך. אבל חסתי עליך ובזה אורדניהרי׳ ליתן ח׳י פ״ץ להאלמנה. ומלבד הח׳י פ״ץ שנתת כבר עבורי לגיסי הנ׳ל תתן לו עוד עבורי חמשה זהו׳ ותעמוד לחשבוני (fl. 6, 12) האסעגנ׳ מווינא ווירט נון מסתמא פאר קומין זיין.

הרב דק״ק המבורגר כלו כל הקיצין משעה לשעה רשות מקהל צו בעטלין דאש כאן בלייבן דערף ואע״פב יעמדו במה שפסקו לו חמשי׳ ליטרות לשנה כל ימי חיו. ועכשיו בשבוע הבע״ל ילך לדרכו, ותמיהתך תמיה קיימת דאש איך אלש בחנם טוהן מוז זולת מתנות על ר׳ה ופורי׳ מאותן שהי׳ רגילי׳ בלא׳ה ליתן לי לאותו זמן. התרת קידושין עכשיו הנהוג ביניה׳ ע״פ אורדר מקהל שלהם שלהמחותני׳ הברירה ליקח אותי או חזן שלהם. ולפי שהחזני׳ שלא כדין בכ׳מ מחניפן לציבור כל השנה שעברה לא סדרתי קידושין אלא לאחת בת ר׳ ליב טושקא. . שהוא כריע כאח לי איש תורני ונכבד ועושר גדול שאל נא על אודותיו לכ׳ה משה מונק. . ובאמת ר׳ ליב הלזה וכמה נכבדי׳ עמו שאני מקורב אליהם דענקן מיט דער צייט ווירט התרת קידושין מיר אהיים פאללען. וכעת עדיין רחוק מזה. אפשר ברבות הימים ווערדן איזה פני׳ חדשות ג״כ קומין במתנות לזמני׳ הנ׳ל אבר שכירות קצוב מקהל הנ׳ל לשנה איזט קיין ה״א, קיין אנדרין רב בקהל ה׳ב לא יעלה ולא עלה על דעת אדם מעולם, יכול להיות קהל שלי ווערדן אנפורדרן מקהל ה׳ב סיוע לשכירות שנותני׳ לי היינו המאתי׳ ליטרות לשנה, ולדעתי ווערדן זיא 50 ליטרות ארויז רייסן וואו מיר ניט פרוטה אחת לכיסי קומין ווירט בין דאמיט אויך צו פרידן כי כבר כתבתי לך שהמאתים ליטרות שיש לי מהקהל שלי הי׳ עומדי׳ ברפיון וכל אסיפה ואסיפה מקהל דיברו מזה מ׳ גודל הוצאת ומיעוט הכנסה יהי׳ מוכרחים לגרוע שכר הרב ושאר משועבדי הקהלה בקצרה איך קען שרייבן כמה בינן ווירשט אלש ניט פאר שטיהן אופי׳ של העיר הזאת. בילדשטו דיר איין לונדן איזט איין קהלה. ניין ווייט דאפון. וכה׳ג שרייבשטו שקשה לך כמה קשיות דלית נגר[149] וכו׳ הבנתי קריצותך ורמיזתך. את הכל אוכל לתרץ בדרך פשוט מאוד לכל היודע אופי׳ של העיר ואודתי. וא״א לכווין בכתב. איך שוועהרי דיר כה אזכה לראות שובע שמחות שתשוקתי כמוך לראותך בשמחה ובטוב באהלי לדבר

[149] עבודה זרה דף ג״ ע״ב.

בנשיקת פא״פ ולהוציא דממות לבי ולא לחנם כתבתי לך לשאול למשה מונק על ר׳ ליב הנ׳ל ואודותיו. הוי יודע שנשאתי ונתתי עמו בדבר הזה בי׳ט העבר כשהי׳ הנ׳ל בביתי במעמד בני הבח׳ כ׳ה משה כ״ץ שגם עליו עוצם תשוקה לזה כמוני. ולא רצה להסכי׳ כלל וכלל, וסתירת זקני׳ שקנו חכמה וגדולה כאיש הלזה בנין[149a] ובפ׳א אי׳ה אפרש חלקי הבונה והסותר שהי׳ בינינו וד״ב לפ״ש.[150]

עם הק״ הבח׳ כ׳ה משה ב׳ה ליב צונץ דברתי ואמר לי קן זיך ניט איין בילדן. דאש אמו חורגתו ובני׳ אחיו ניט צו פרידן כלל עם הקצוב ששולח לשם בסיועת אחיו שבאמעריקא. כאשר קבלו בוודאי ג״כ בפסח העבר. עכ׳פ וואן הבח׳ אחיו הלומד בק״ק פ״ב[151] עטוואש פארטיקלאר בקשה לאחיו האט קן ער אליהם באריכות שרייבן ואצלך בייא שליסן הבח׳ כ׳ה משה הנ׳ל ווירט מיר הפ׳מ כאן אי׳ה צאהלין במסירת הכתב לידו אויך קען איך זולכש וואן הבקשה ווייש אצלו רקומאנדירן אי׳ה.

וואש דוא שרייבשט בעסק מ״ום בני כ״ה משה כ״ץ שי׳ קומיסיאנט זיין זול להקציני׳ המפורסמי׳ האחי׳ בני המנוח רמ״ש ז״ל ומשותפם. ווייל רגילתך צו שרייבן איך בין אללי אן שלעג דוחה בקל. האבי מיר לחזן אן גלעגן זיין לווכח בענין זה עם הק״ ר״ יאקב ראטרדם הרגיל מאוד בקומיסיאהני לשמה והקציני׳ המשותפי׳ הידועי׳, ר״ ליב הז ר״י שוסטר ועלה בידנו קומיסיענער אין אושטינשע סחורת שטיט פאר הטרחה, אבר אין סחורת של צמר ער טהוט צוואהר ג״כ בסחורת של צמר עבור בני׳ של הקציני׳ המשותפי׳ ר״ל הענא וגיסו, אבר שטיט ניט פאר הטרחה, רוב הסחורת שקונים הסוחרי׳ שמה שרייבן זיא זעלבשטן משמה לפאפריקאנטן שבמדינה זו וואש הקומיסיענער לפעמי׳ לשמה גשיקט ווירט מוז הקאמיסיענער כאן במדינה זו קרעדיט האבן ווייל הסחורת אללי אויף קרעדיט ששה חדשים ויותר פאר קויפט ווערדן, וטרחה יתירה מיט שפעדירן מהמדינה לכאן שיקט ומכאן לשמה או רעקטו להמדינה צו אורדניהרן לשלוח לשמה, אונ׳ ניקש דא בייא צו פאר דיהנין זולת קומיסיאן וואש בקומט משמה, וואש דוא שרייבשט מן מבינות איזט שטות, וויא מאן מושטרן להמדינה שיקט וסחורת אורדניהרט זולכה שיקן זיא, האט איינר שמה שטות גזאגט מאן כאן מן שווינדלרש קויפין זאלכש איזט

[149a] עיי׳ נדרים דף מ׳ ע״א. [150] ר״ת: ודי בזה לפי שעה.
[151] פרעסבורג.

אחת לשבעי' שנה. ואז איזט זולכה סחורת ושט (?) שמה להסוחר ניט דיהנליך מן שווינדלרש מוז כאן איינר קויפין דער הסחורה תכף לאמש' שיקט גוטי אונ' לומפי סחורה ביחד ובאמש' זיין שוינד לייטין דיא זולכה תכף צו געלד מאכין. משא'כ לסוחר קבוע שמה צו שיקן איזט קיין דרך. בכן קומיסיענער מן סחורת צמר דיא בענגלאנד פאפריצירט ווערדן מוז איינר זיין הרגיל עכ"פ בשילוח סחורת הן אושטינישע או סחורת של צמר אונ' דער זעלבינה מוז כאן פאר קומיסיאנט מפורסם זיין כמו הק" ר"י הנ"ל או שארי אנשי' הרגילי' בזה.

עמוד ב".

וואן הבח' כה' זיסקינד בן יעקב שלאס שוינד אבגרייזט משמה אל תתן מורך בלבב בני משפחתו שמה. אמנם אם עדיין הוא שמה איהמע צו זאגן שהק" כ"ה ליב בינגא דורש בשלומו. ומסיף על כתבו שקיבל ממנו הנכתב כאן עי"ט שני של פסח העבר דאש זייט איזה ימי' ווידר שטארק גריד ווירט דאש אצל פארלימענד יר"ה ווידרום מחודש ווירט מיט דעם בעסין כמו בשנה העבר גוועזן איזט. בכן הברירה בידו אויב דאך לכאן קומין וויל או לאו. עכ"פ וואן זיך רעזולפירט לכאן צו גיהן אי'ה זאל זעהן דאש אין זיין פאס דעם ער משמה משרדה יר'ה מיט נעמט עטוואש מעהר היניין גשטעלט ווירט אלש זונשט נור איין גזונד פאס רק להוסיף בתוכו אם אפשר שהוא שיטץ יוד משמה והולך לכאן לקנות סחורה והוא סוחר, עכ"פ בל תאחר להודיע הדברי' כהווייתן אליו אם עדיין שמה ואם כבר הלך לדרכו שתיקותך יפה מדיבורך וכו' וה" יצליח דרכו.

וואן לכאן אי"ה גיהט או גאנגן איזט צפיתי אי"ה לקבל על ידו דען מאנטיל. ואם לאו בלי איחור ע"י אורדר שלי בכתבי העבר.

איך בין גווארטיג בשביל מאן דהוא כאן לקבל מאב"ד דמדינת ווירצבורג בשביל ירושה סך שני מאות זהובי' או דבר מה וויניקר. וכבר שלחתי לאב"ד הנ"ל קוויטונג ופטורים מקומי' ממני. אונ' דא בייא אורדנירט לשלוח סך הנ'ל לידך עבורי ושיהא קבלתך כקבלתי אם תתן קוויטונג מידך על הסך שיומסר לידך אי'ה בכן באתי להודיעך באם דיר זולכה קבלה אופערירט ווירט לקבל עבורי וליתן קוויטונג בשבילי ולאחר שתקבלנו לידי צו שיקן ע"י אסענג" ממאן דהוא שמה הסך במלואה. . ולא תנכה החשבון שבינינו. . בלי איחור רגע אפי' וואן מיר קיין תשובה

שולדיג ביזט. עקספרעסי בשביל כך לייחד כתב אלי הפ״מ [152] בקומי איך כאן בצאהלט.

ומלבד זה הנני חוזר על הראשונות בעז״הי עסק הגובי׳ י״ץ ושכירות הבית שבינינו גומר צו זיין בלי התרשלות כדי פ״א דיזוש אויז דעם קאפ׳ בקומי, אונ׳ דוא בטוח זיין זולשט וואן פאר שכר טרחתך בקומשט ותו לא מידי רק חיי׳ ושלום מאד״ה וממני אחיך ד״ש ומבקש טובתך הק״ טעבלי כ״ץ שיף.

בני הבח׳ כ״ה משה כ״ץ שי׳ ד״ש ונהנה מאוד מאיזה שורת בתוך כתבך המיוחדי׳ לו לשמו כה״ג גיסתך הבתולה מ׳ מינדל תי׳ ד״ש.

לאחינו משה שי׳ ואחיותינו וי״ח שי׳ ותי׳ ד״ש.

לפי כתבך בתך ריזכה תי׳ שותא דינוקא וכו׳ [152a] ממני, וואן ערשט ע״י לכ״ה זיסקינד הנ״ל בחזירתו לשלו׳ עטוואש שיקן זאלט, זא וועלט זיא פשיטא טעם לדברי׳ האבן. קען אבר לפי שעה ניט ממציא זיין וואש זולכש זיין זולט.

הכתב מן כ״ה משה מונק מפורי׳ העבר קבלתי לרצון והנני ד״ש.

Letter V.

ב״ה לונדון י״ד אלול תקמא ל״.

המחיי״ חיים יכתוב ויחתום לאלתר לחיים לאהו״ אחי הדיין המופלא כמהורר מאיר כ״ץ נר״י עם זוגתו גיסתי היקרה מרת מאטה ת״י ובתם ריזכה ה״י, ולכא״לש א״ן.

כתבך מכ״א העבר קבלתי ובדברי תורה אפתח שהאמת אתך להיות שאיני רגיל בדיני ממונות פה הטו״חמ טפל, וגם כמעט הטו״יד והטא״חי ורובם קשות (קושיות) בדיני טאה״ע כאשר כתבתי לך זה כמה, בהשקפה ראשונה הי׳ נראה בעיני להודות לדבריך בכל. אמנם לאחר העיון מצאתי להעתיק אליך ברף הדבוק מה שהעליתי בעז״הי בדינין האלו, זיל קרי בהו.

ואחר עמוד התורה הוא ג״ח וצדקה באתי להודיע בזה שתשלח

[152] = הפאָסטמארקע.

[152a] עיי׳ סוכה נ״ו ע״ב.

עבורי בלי איחור אי"ה לדודינו רז"ס לפיורדא י"א זהו" 11

יו"ד הנ"ל לחמותך ת"י אסעגנא עליך איבר שיקט אן ברעננר האסעגנ" סך כ"ה זהו" 25

לאחינו משה שי" תתן עבורי סך ח"י זהובים . . . 18

לא" משה טרום ז"ל וא" משה פלאטץ ששניהם כתבו אלי ע"י הבח" ר"ז אופנהיי" להראשונה א" ר"ט ולשני" א" זהב יחד 2 : 30

לגיסא[153] לאורדר כ"ה אברהם ב" כהי" עליך אסיגניהרט סך י"א זהו" 11

לך לשמך ולשם הקצין כה"רר ליב ס"גל סך כ"ה זהו" . . 25

לגיסי כ' חיים סג"ל תשלח עבורי ה" זהו" 5

ס"ה 97 : 30

משנה העברה החשבון שבינינו מ' שט"ח של משה בלאך, ופ"ח מן ר"מ או"ה

לפי כתבך מי"ט תמוז	43 : 36	לפי כתבך מל"ו למב"י גיט אב	2 : 6
מיחיאל כהן אחר ניט' י"א חדש ר"ט לטרחתך	35 : 35	רעשטירי לאחי ש"י סך	95 : 24
	79 : 11		
מזה שלמת עבורי אסעגנ' לר"י אלטרט' ז"ל	28 : 45 77 : 5		
לפי כתבך מז"ך אייר לאחותינו אסתר ת"י..	11 : =	רעשט : 6 : 2 ותקבל אסעגנ" הכרוכה פה ותודיעני וויא פיל דאפיר	
י"ט סיון לאורדר כ"ה אברהם מגיסא	11 : =	בקומין כדי זה לעומת זה צו נאטירן	
לאלופי' גובי' י"ץ	26 : 20		
	77 : 5		

ואחר הג"ח והצדקה, עבודה זו תפלה לדו"ד בשמי לש"ב הק" המפורס' כה"רר איצק שפייאר יצ"ו שהשיא בתו תי" למז"ט דעם זעלבן עם אחיו וחתנו הקצין שי" בשבילי אב צו שטאטין, וכו"חט אן צו ווינשן. ויתר הדברים אין לי להוסיף על כתבי מב" אב. אסעגנ" שלו מסך י"א שילינג עדיין ניט גמעלדט אצלי.

[153] לגיסא = to Giessen.

מה שהוכיח אותי מ״ ראטרדם. כבר כתבתי לך, קיין ערנשט אצלך גזעהן, וראי״ לדבר משמה קיין פעולות גטוהן הושט. שנית לולי הסבה שאירע להרב ד״קק אמ״ש ג״כ כתבתי מי יוכל לעמוד נגדם. שלישית. מ״ המלחמה שבין הולאנד ומדינה זו הפושטין אינם הולכים כתקנם. וכמעט שנתידע אלי שהרב ר״ל מה״ש לא יבא. תכף בפאשט שלאחריו שמעתי שקיבלו הרב מעמדן. ובוודאי הי׳ אצלם . . . (איזה ?) כוונה על המהירות ודי בהתנצלות הלזה.

פאלגט אסעגנ״ מסך ח״ ליטרות י״ב שילינג על אחד בשמו הקצין כהר״ר יום טוב ב״ה נתן מליוורנו, דיזור איזט קרושפאדענט מה״ק כ״ה ליב סג״ל מכאן, וכתב אליו לכאן דאש שמה ביריד זיין ווירט, בכן ווירשט חוקר זיין, ווירט פשוט צו גפינדן זיין אונ׳ ווירט אי״ה בלי איחור צלין. גם זאלשטו איהם בשם הק״ ר״ל סג״ל זאגן דאש ער אן איהמע לשמה גשריבן אונטער זיין אדרעס. זול אצל פאשט אמט או יהודי פאשט טרעגר נאך פראגן ויבאו הכתבי״ לידו. ווייל נין דיזור קורשפאנדענט מהק״ ר״ל סג״ל קנשט איהם מכניס לביתך זיין פ״א מפני הכבוד, ולדבר טוב מהק״ ר״ל סג״ל, אחד מבניו של הק״ כה״ י״ט ה״י ווירט ג״כ שמה זיין ביריד ואחר היריד לכאן רייזן אי״ה, בכן תמחול לשלוח לי חצי טוטצינד וויישי בוימוואהל קאפין. ניט גשטרייפט מיט אייניגה קולעהר רק פשוט ווייש. וגם קיין צאביל קאפין. וגם חצי טוטצינד שנופ״ טיכר דיא גוטי פארב האלטן אין וועשין, מוזן שמה גוועשן אונ״ גזאמט זיין, ניט אחר הזול צו גיהן, רק סחורה יפה כנ״. אונ׳ ניט פיל ווייש מחמת שנובטובאק, וגם תשלח לי על ידו הספר הקטן שהספיד הג״אבד דק״ק פראג את הקיסרתה, ווירט ניט מסרב זיין מלהביאם לידי.

זולת זה אין אתי כהיום ומעין הפתיחה יהי״ הכתיבה והחתימה לאלתר לחיי״ לך ולזוגתך ובתכם ה״י ולאחיות״ המהוללת יחיו ולאחינו משה כ״ץ ובני אחיותינו ה״י בכלל ולגיסייך שי״ כ״ד אחיך הד״ש הק״ טעבלי כ״ץ. (ממני ומבני הר״רמ שי״) : ״להרר משה מונק ד״ש וכוח״ט, כתבו קבלתי לאטריע מתחלת ט״ו נאוועמבר, פאלק זאל עבורו אינשוהרן ואני אהי״ אי״ה המשגיח אם ישלח מעות לידי לזמנו, ועל העסק עם גומפיל מאיי הי״ד ערווארטי ממך מה נעשה בדינו של אשתו מהרב או מב״ד. וגם אם נעשה משפט מהשררה יר״ה על המעשה הלזה.

איך גריסע א״פ אונד ווינשה עבנפלס דיא ליבה פאמיליע כו״חט כאוות נפשם הטובה ממני הק״ גיסתו ואחותם הק״ מינדל בת המנוח כ״ה זלמן זינצהיי״סג״ל זצ״ל.

עמוד 2

עש"ק: דיא וויישי קאפין מוזן זא וואהל אלש דיא שנופי טיכר גוועשין זיין מחמת המכס כאן. גם אל תשכח בתשובתך החזקת טובה וחינות להק" כהר"ר ר"ל סג"ל עם אשתו ובניו להבטיחו על התורה ועבודה זו תפלה לשמם.

הבח" הקצין כהר"ר ליב בר"ש פ"ב מווינא איזט חתן ווארדן עם בת הקצין המפורסם" ש"ב כהר"ר אהרן ג"ש פה.

ווען דוא בתשובתך אלי, אליו ד"ש ומז"ט שרייבן ווילשט הרשות בידך.

Letter VI.

ב"ה לונדן י"ד אלול תקמ"א ל".

החי לעד ולנצח קים, יכתוב ויחתם לאלתר לחיי", לאהו" א"ד התו" והרבני המופל" מהו" מאיר כ"ץ נ"ו עז"ק היקרה ת"י ובתו תי" א"ן ולכאל"ש.

באו ימי הפקדה באו ימי השילום לשלם פרים שפתינו, להרים אל ה" קולינו. שבעת רצון יענינו וביום ישועה יעזרינו. גם אנוכי זבחי שלמים עלי לשלם נדרי להעתיר אל ה" בעדו ובעד ביתו להתוית על מצחם תיו חיים משפטם וגורלם יצא כצהרים, וינהלם על מבועי מים, על כן ביופיו תחזינה עינינו חזה ציון קרית מועדינו מקום רחבי ידים, זאב וטלה ירעו כאחד לא ירעו ולא ישחיתו. מוכיח בשער ודובר תמים יתאבו. תוכחת בער ישנאו ויתעבו, רועה אחד ירעה אותם, לב כשר (בשר) ורוח חדשה יתן ה" בכל המורדים ופושעי יי" ועוזבהו, לבילתי סר ימין או שמאל רק יחזקנו ויאמצנו, כן יאמר אלקי אמן.

איך קאן ניט אומהין למעלתו הרמה נר"י טהיילהאפט צו מאכין מהכבוד דען וויר באלו הימים פה גהאבט . . . . המאורע מר" איצק חזן כבר הודעתיך את כל ונוכחת שלקחו ממנו נזרו ולא יעלה ולא יקום במקום קדשו, אמנם כעת יום הכסא יבוא לטובה רבי" קמי" לדבר טובות עליו להחזירו עטרו ליושנה, באמרם מה שלא טוב עשה בעמו[154] הי" ע"י איש חיי" פתח אותו וגו" וכהנה רבות (רבים?) מהפכים בזכותו. וכדרך הקהלות בדבר הזה לקחו מעשה אבותיה' בידיהם, מה שזה אוהב זה שונא. וזה אומר בכה וזה בכה,

[154] צ"ל בעצמו.

אויך זאגען וועלכה ועדר אוהב נאך שונא. להיות ר״ איצק עדין עצור ולוא יוכל לבוא כשאר בן חורין, ווייל ער באנקראטיהרט האט וכפי נימוסי המדינה, מוז ער האבן רוב בנין ורוב מנין מבע״ח שלו וועלכה ער שוועהרליך אונטער איין הוט ברינגן ווירט . . . עש וועהר קיין כבוד הקהלה. אלליין דיזור אויז זאץ פינד קיין שטאט. אונד איזט פרגעבליך. רק השאור שבעיסה מעכב [154a] הוא אותו איש אשר בכל עת מדני״ ישלח ולא ישן אם לא ירע [155] וגו״ ואלוקי״ יבקש את הנרדף [156] היתה עצה היעוצה מקהל י״ץ שר״א הנ״ל יקח גליון גדול ויכתוב בחרט אנוש מה שנקרא מעמאריאל למהר להביא הכתב לפני השופט ונכתב בתוכו שקהל י״ץ שמרה פקודתו ובעבור ה״ח נענש. אמנם בעת הזמן גרמא שלא יוכל לעמוד בו, ומבלעדו לא ירים איש את ידו ורגלו ועל פיו יצאו ויבואו לכן שיחר פניו שהפה שאסור וכו״ ותשובתו עדיין נשאר ממנו (?) ועל תשובתו ובינתו הקהל נשען. ונראה אי״ה מה שישיב לטובה.

ואסתום (ואסיים) במה שפתחתי. ה״ יצפון לישרים תושי״ ומגן להולכים תמים קרנינו ירים בקרני ראמי״ והי״ זה חיי״ ושלום מאל חי עולמי״. כה יעתיר ב״א וכו״ כל הימי״. ׳הק״ משה בלא״א הרב הגאון מהו״ טעבלי שיף כ״ץ י״צ לכל בני משפחתינו ה״י בכלל דש״ה וכוח״ט ובפרט לדודתיי יחיו עם בניה״ ישמרם ה״ ודודי הבח״ משה שי״ פבש״ גיסייך ר״ל ור״י סג״ל גם המה יעמדו על הברכה, ומה״ ישאו ככה אלף פעמי״ אמן.

Letter VII.

ב״ה לונדן ד״ב אדר תקמ״ב ל״

לאהו׳ אחי הדיין המופל׳ מהורר מאיר כ״ץ נר״ו עזג״ היקרה תי׳ ובתם הי״ שלו׳ עד עולם.

כתבך מן ויו אדר קבלתי והנני חוזר על הראשונת כלך מדרך זו, אין בי להיות לך לעזר די לי להפקיע את עצמי, נון איזט מיין הכנסה זא וייט גמינדרט, דאש ברוחק שוה בשוה אויז קומין טוהי, וכל יום מתמעט והולך ולולי דבר מה מרווחי׳ מקרן אצל חוב המדינה לא יכולתי עמוד, מ׳ ההוצאות שמתגברי׳ מ׳ המלחמה במסי׳ גדולי׳ וכבדי׳ וכדומה,

[154a] עיי׳ סליחות לשחרית של יום הכיפורים: יי״ אלקי צבאות וכו׳ ״ומי מעכב שאור שבעיסים״.

[155] משלי ד״ ט״ז.

[156] קהלת ג״ ט״ו.

מיין אורדנטליך סיפוק £200 לשנה בקום ג׳ב ניט לזמנו, וכל רגע ורגע האבי צו גווארטינן לפחות ממני. אבר ניט כמו דסלקא אדעתך, שאין דעתי נוחה ומעורבת עמהם, אדרבה, יש לי מוקירים ומנהיגי׳ רבי׳ החפצי׳ בטובתי קצרה של דבר תמהני עליך, וויא בילדשטו דיר איין צו פאר שטיהן מקום אשר לא ידעת אתה ואבותיך, זא וויניג איינר במדינה אחרת פאר שטיט, דיא מלחמה פה והנהגת הפארלימענד יר״ה וכח המלך יר׳ה.. עבן וואש עכשיו שמה בצייטונג שטיהן ווירט מחמת שלו׳ עם אמעריקא.. כמו כן פאר שטיט קיינר הנהגת הקהלה וההכנסה וההוצאה, הרוצה להאמין יאמין והחדל יחדול, ואם כאשר לא אקוה ישאר טינא בלבך, אני אומר חלילה לך מחטוא ור״ב, ובאותו ענין הנוגע לעצמי מוז דיר דבר פלא שרייבן. זה חודש ימי׳ קבלתי מכתב מפראג מהרב ובית דינו בעסק מה ובתוך הדייני׳ מצאתי ח״י מהו׳ לוי פנטו והבנתי שלא הלך למדינת ווירצבורג, וע״ז כתבתי עש״ק ט״וב שבט לפ״ו הק״ ר״ משה רופא שהוא מכירי וקרוב ונתרחק ותוכן כתבי הי׳ לפי ששמעתי שעדיין לא בא שום א״ משלשה רבני׳ שקבלו במדינתו לשמה להודיע לי הטעם. אם נתקלקל מעמד הרבנות שאינו מספיק עוד לרב כבשני׳ קדמוני׳ וכתבתי לו באם שידבר אלי דבריו אזי אבא בארוכה להראות לו מקום מאחד שרוצה לקבל הרבנות ויהי׳ לכבוד ולתפארת המדינה. והראתי לו באצבע שא״לי כתיב, ותוכן הכתב ותמצית הדברי׳ הי׳ ביפוי לשון ומליצה. וקוויתי לתשובה נכונה, וביום א״ ד״ו שבט באה השמועה לכאן דאש הפאקעט שהלך מכאן עם בריבן מט״וב שבט, משונאי׳ אן גגריפן אונ׳ גנומין ווארדן. והכתבי׳ הושלכו לים, ואמרתי בלבי מבלי לדחוק את השעה אולי סימנא מלתא שהכתב הלך לאיבוד ולא חזרתי לכתוב שנית, ועתה בבוא כתבך אלי וכתבת בתוך החידושי׳ ווירצבורגר רבנות עדיין פיקאנט, אמרתי לאידך גיסא אולי סימנא מלתא, בכן ערוואַרטי ממך תשובה נכונה ודעתך ועצתך על זה ומבלי להפליג הדבר, ולה״ נתכנו עלילות מה שטוב לי ולבני שי׳ לגוף ולנשמה. ואידך פירושא זיל גמור, ואם דעתך נוטה לזה הנני נותן לך רשות לפעול בעזה״י פעולת אדם כפי כחך ולהודיעני.

החקירה על כ׳ דוד פירדלאנד ז״ל קן איך גאר וואהל דארויף משיב זיין זה שני׳ רבות בעודנו בחיים הגאון מוהרר״ג זצ״ל אב״ד דמדינת מעהרין [157] הי׳ לי כתב המלצה ממנו הבדלו חיי׳ וגו׳ לדבר עם דוד ז״ל

[157] הוא הגאון ר׳ גרשון פוליץ אב״ד דמדינת מורביה משנת תקי״ג עד תקלב. עיי׳ ס׳ תהלה לדוד לזכרון הח׳ ר״ד קויפמן דף 379 ; וס׳ קורות העתים סי׳ כ״ה.

הנ״ל אודת א״ אחיו כ״ה יעקל ז״ל ובני׳ וכתבתי באותו פעם למדינה מקום תחנותו של דוד ועשה פעולה ששלח על ידי סך מה לנ״ש, ומאז ידעתי את האיש ואת שיחו ואח״כ בא לכאן בן אחיו כ״ה יעקל ז״ל ושמו כ״ה יצחק ושלחתיו להמדינה עם כתב המלצה לדודו הנ״ל, ולא הטיב עמו לפי דבריו כראוי והבטיח לו בכל פעם שלאחר מותו יניח לו סך מה כדין יורש דאורייתא׳ וכאשר דוד זקן בא בימי׳ קרוב לשמוני׳ ונעשה סגי נהור ונכסי׳ הי׳ מתמוטטין גם הנשאר לו הי׳ כנכסי רטושין[158] מבלי משגיח שהי׳ כאן בארץ נכרי׳ מבלי קרובי׳ ומעולם לא הי׳ נשוי לאשה (נכתב בצד היריעה: ״וירא פן יצטרך לבריות״) עלה על דעתו ליתן כל אשר לו לאיש אחד במדינה שהוא אמיד[159] וקשר התקשרות בדא״ה עם האיש הלזה שהוא מחויב ליתן לו די מחסורו כל ימי חייו, וגם לאחר מותו מחויב ליתן לב״א הבח״ כ״ה יצחק הנ״ל סך מה. נגד זה החליט מאותו יום כל אשר לו לאיש הנ״ל ואחר זה הי׳ חי עוד איזה שנים ובמותו הי׳ להבח׳ כ״ה יצחק הנ״ל סכסוכי׳ עם האיש הנ״ל שלא רצה ליתן לו האיש הנ״ל מה דפסק אנפשי׳ בהתקשרות, ולפי שכ״ה יצחק הנ״ל הי׳ רוצה לעשות שידוך כמו שבאמת תכף לאחר הקבלה נשא אשה התפשר עמו. ע״כ המאורע. ומעתה נפל פותא בבירא לבקש שום קרוב או רחוק סיוע מעזבון הנ״ל.

(בכתב מאוחר):

עודני חייב להשיב לש״ב הקצין המפורסם ידידינו כה״רר איצק שפייאר יצ״ו על כתבו הממולא בכל מיני מעליותא שקבלתי זה חודש ימי׳ והנני דורש שלומו עם כל הנלוים אליו. מה שכתבתי בכתבי הראשון דאש בלי פראפיסיאהן טוהן ווירט, איזט ניכט אנדרשט צו נעהמן רק מרוב חביבותיגו זה לזה. כי ידעתי שכל חפצו לא ישוו נגד אחד מאתנו דעם אנדרן איין גפעליגקייט צו ערצייגן וכמי׳ פני׳ אל פני׳[160] וגו׳ ומדי דברי בו חשבתי שימחול על כ״ה ולא יהי׳ לו למשא ולטורח דעמו כהיו״ הזה לאחי ידידנו הרבני כמוהרר מאיר כ״ץ נר״י אסעגנ״ שיקע על מאן דהוא מסך £7 יכול להיות דער זעלביגה ניט לשמה קומט ביריד הסמוך. ובאם כן הוא ערזוכי העפליך לש״ב הק״ שי״ לאחי שי׳ בשבילי fl. 75 צו געבן על חשבוני, אונ׳ דא מיך ש״ב הק״ שי״ לענגשט מיט fl. 66 קרעדיטירט, בימע נעגשטענס סך הלזה עלי צו אסיגניהרן. ובאם דיא fl. 75 ג״כ לאחי

[158] עי׳ ״ערכין כ״ה, ב״מ ל״ח.

[159] ב״ב דף ח״, כתובות מ״ט ע״ב.

[160] משלי כ״ז י״ט.

שי׳ צאהלין מוזטי שניהם ביחד שהוא fl. 141 צו אסיגניהרן וטרחתו צו עקשקוזירן. וכפי הבטחתי אייניגש חידוש צו איבר שרייבן אַ גאווערנא, מעלדי דאש אתמול גרוישי באנקיערש ושמם Brown & Collinson: לפליטה, דער עולם נמולי׳ וא״נ האבן גאר פיל פון זיא גהאלטין ורבבות אין האנדן גהאבט, וויילין כמנהג כאן דער עולם אצלם קאסא גהאלטין. אונד מאכט דעם עולם מורא גדולה אויף אנדרי גרושי קאסירדרש הנקראי׳ כאן באנקיערש ויש לחוש חברא חברא אית ליה ולפ״ש קצת שטיל צו זעצין ראטרדאם.

ומעתה נחזור לדברי׳ שבינינו פולגט היר בייא אסעגנ״ מהק״ כ״ה ליב סג״ל על כ׳ אשר ב״ה י״ט מליוורנו מסך £7 דיזור איזט זה חודש ימי׳ מכאן אב גרייזט. והבטיח לירד הסמוך שמה זיין ווירט. ואע״פכ ליתר שאת עיניך יביטו מה שכתבתי לש״ב הקצין הנ״ל.

ע״ב.

גם פולגט אסעגנ׳ מהק״ כ״ה יאקב ר״ד על הקציני׳ כ׳ה יעקב האמל ומשותפי׳ מסך £7 וואש דאפור גצאהלט בקומט בתשובתך אי׳ה אן צו צייגן גם ווען כ״ה אשר הנ״ל דיא £7 צלין זולט בבואו שמה כמה דאפיר בקומן צו מעלדן אי׳ה בתשובתך אי׳ה ווירשט ג״כ עד פרוטה אחרונה מכוון מעלדן ההוצאות מהס״ת להסופר ומגי׳ כדי לה״ק כ״ה ליב סג״ל מכוון זאגן קן ולחשוב עמו וקוויטונג מהסופר ובעל מגיה לידי צו שיקן.

החשבון שבינינו איזט פולגנד לויט כתבי מכ׳ כסליו העבר נשאר בידך ממני לאחר ששלמת להסופר שלשים זהו״ fl. 4 : 40

קומט עכשיו דערצו מה שתקבל בשביל שני אסעגנ״ הנ״ל או fl. 75 בשביל אסעגנ״ של כ״ה אשר.

וע״ז מוז איך דיר צאהלין עוד ארבעים זהו״ לשכר הסופר מלבד שכר בעל המגי׳ שלא נודע אלי כעת . . .	fl. 40
דיט׳ שלמת כבר לחמותך גיסתי תי׳ אסעגנ׳ מסך י״א זהו״ וי׳ט אדר ווירט איהר אסעגניהרט עליך סך ד״ה זהו׳:	36
דיט׳ כנהוג בשביל חצי שנה לך לשמך ולשם הק״ כ״ה ליב סג״ל ד״ה זהו״	25
דיט׳ לכ׳ה אברהם גיסא עליך אסינגיהרט י״א זהו׳ כהיום הזה	11
דיט׳ לדודנו ר״ זעקל סג״ל בשבילי י״א זהו״ צו שיקן ולאחינו משה שי׳ בשבילי צו געבן ט״ו זהו׳ יחד	26
הרי מלבד שכר המגיה ס״ה	fl. 138

ובבקשה ממך לעיין היטב בחשבון הלזה ותשובה נכונה בחשבון מכוון איין צו שיקן וייל איך גרוישיר נהנה בין פון אורדנטליכקייט.

מחמת דיא שפעדירונג מהס"ת לכאן בשביל שהק" כ'ה ליב סג'ל טרוד בעסקיו איזט, . . יעטצי (?) זאגט וייל כ'ה אשר בוודאי ביריד הסמוך שמה זיין ווירט, וויל דעם זעלבן הרגיל בכך דיא שפעדירונג אורדניהרן, גיהט אונש ווייטר ניקש אן דוא קענשט הס"ת בירך האלטין ביז פערנרי אורדר ממני בקומשט אי'ה או מהק' כ'ה ליב סג'ל לכ'ה אשר הנ'ל.

דאש אברהם עמריך לפלטה. כמדומה לי הוא בארזים נפלה שלהבת,[161] אמנם אני מבחוץ ממעמד הסוחרי' שמה ובחדא מלתא צריכנא לידע שותא דאינשי על האנשי' הגדולי' וואו הירבייא אסעגג' עליהם פולגט, דהיינו אבותיהם.

פולגט הירבייא כתב לא" כ'ה ליב צוניץ ז"ל מבן חורגה הק" כ'ה משה צוניץ לידה ממש צו בשטעלין, ווייליך ח"כ בתוך הכתב איזט.

כ' זנוויל בן יהודא מלייניך האט נון בריב מהק" כ'ה ליב סג'ל אצלך צו מעלדן בשביל י'א זהו'. ווען זיך מעלדן ווירט נגד קוויטונג צו בצאהלין דיזי י"א זהו' זיינין שוינד בינינו ברעכנד לויט כתבי מכ' כסליו העבר.

ובאמת אחר כתב הלז' איזט דאטירט ך"ב אדר. אמנם קדמתי יום אחד לפני זה לכתוב באשר ך"ב הוא יום מיתת אבינו זל'הה ויהי' לי חולשא מחמת התענית ונערת הלילה, ומדי זכרי אבינו זל"הה להיות לו לזכות לנשמתו באתי להשיבך על ד"ת ברף הדבוק, וכמו שנאמר שמה לפרפרת בעלמא כתבתי תירוץ על קושייתך ועשיתיו תפלי ולעיקר עשיתי קשיתי מאחר שראיתי שאתה עוסק במס' ב"ב ות'ל יש לי בפרק ראשון דמס' זו מכמה עידנין בלמדי עם תלמידי' בק"ק ווירמש דברי' טובי' ונחמדי' לפע"ד דהיינו ישובי' על כל מה שמקשי' תוס' על פירש'י ומענין לענין. ורציתי להעתיק לך איזה חידוש. והדברי' רובם ארוכי'. והוצאתי מתוכו חידוש אחד והעתקתיו.

ובזה אצא באמירת שלו' מאד"ה וממני אחיך הר"ש הק" טעבלי כ'ץ שיף בני הבח' כ'ה משה כ'ץ וגיסתך היקרה מ' מינדלה תי' דב"ש ובפרט לזוגתך גיסתי תי' אפשר ווירט גיסתך מינדלה תי' זעלבשטן איזה שורת שרייבן. לאחינו משה שי' ואחיותינו והנלווי' אליהם יחיו ד"ש.

[161] עיי' שופטים ט" ט"ו.

(כתיבת מ׳ מינדלה): ליבה שוועסטר לעב שמחתי מאוד ומאוד דש דיך בעזה״י ווידרום בקו הבריאה בפינדשט ה׳ יתן ברוב רחמיו וחסדו זאלכש צו קונטינואירן לאי״ט בשובע שמחות זו תפלת אחותיך.

מינדל בת המנוח כה״רר זלמן זינצהיי׳ סג״ל זצ״ל

לגיסי ידידי התו׳ נר״ו ג״כ אינשפעציא ב״א ריזכה תי׳ וכה״ג לאחי ר׳ שמעון שי׳ וכמובן לאחי יוסף שי׳ פר זיכרה יחד דש קיינר מעהר ממני דש וואהל ערגיהן דער פריינדשאפט בזורגט איזט אלליין איך קן ניכט מעהר אלש מיין מיינונג אניעצא אפערירן ה׳ יתן איך בקרב זיא דאריט (דאש ?) ערצייגן זאל קענין דש איזט איין תשובה לאחותי מאטה תי׳ וואש זיא קירצליך אונטר דיא פעדר גבראכט האט.

Letter VIII.

ב״ה לונדן ק״ק כ׳ אלול תקמ״ב ל׳.

I (ע״א).

המהפך כחומר חותם לחיים טובים יכתוב ויחתום לה״ה אהו׳ אחי הדיין הדבני המפו׳ כמהו״רר מאיר כ״ץ נר״ו עם זוגתו גיסתי היקרה המהוללה מרת מטה תי׳ ובתם ריזכה תי׳ גם יתברכו בברכת כהני׳ וברכת השני׳ יכתבון לטובה אחיותינו המהוללות תי׳ וצאצאיהן ה״י ואחינו משה שי׳ כלם יעמדו על הברכה.

יו׳ ג׳ העבר הגיעני תשובתך. מחוסר זמן הכתיבה . . . על כתבי מי״ב מנחם מה שהארכת למעניתך בנדון הידוע וש״ב ידידנו הק״ המפורסם הנדיב דחיל ורחים ומוקיר רבנן כה״רר איצק שפייאר יצ״ו מלא את דבריך, ברף הדבוק אייחד הקריאה של חבה ותשובה אליו רק בקצרה בנתינת חן על כל הטורח שטרח בשבילי, ודעתי בגוף הדבר אגלה בזה כמבואר וגם אליו נאמרו הדברי׳ הללו מה שכתבת שנשתנה אופי׳ של הקהלה בתורה ויראה וכו׳ צר לי על המקום וקברות אבותי, ולנדון דדן מה שכתבת שכמה ב״ב ממאסי׳ לפי שעה בדירת הקהלה וקובעי׳ דירתם

במקומת הסמוכי׳ יכול להיות שגם אנוכי הייתי כאחד מהם אם הי׳ כעת מושבי שם, אמנם גזירה עביד׳ דבטלה ובשביל כך מוטל עלי להשגיח שלא יהי׳ הפסק לדורת חזקת הקהלה, ואעבור לפני דברך כבני מרון. מ״ש יורשי ר״מ שייאר הכל כבר באו על החתום. צריך חקירה על היורשי׳ שדרי׳ בקהלות אחרי׳ ויש להם חזקת הקהלה שמה, ר״י קולפ׳ כתבת שכבר חתם טבא הוא וכה׳ לימא בן זלמן הז כתבת שהוא דבר פשוט שיחתום, וגם בעיני הוא כך, עכ״פ איזט ניט לאחר מעשה, ר״ד קאסיל חתן א״ רז״ק כתבת וויל אונ׳ דערף ניט חתמנן. איזט אבר ברבות הימי׳ ניט מסופק צו זיין שיחתום וויל מיר ניט גפאלין מי יודע מה יולד יום. מ׳ האכזר הידוע דער אן שלאג שאחיו יחתמו שטר מוקדם אין דיא פירמא משותפת, שקרא לא קאי׳ ובפרט שהחשק עדיף דרכו נודע פאנגט גלייך משפטים אן, ומכ״ש ווען מאן איהם מנצח וויל זיין בדברי רמאות ווירט ער נור נאך מעהר פאר היצט מאכט זאלכש תכף אן הענגט במשפט מן הענלי קולפ׳ לא עשית שום פעם מזכרת כמדומה לי הי׳ ג׳כ בע״ח אויב בשעה שקהל י״ץ דיר ע״ד חזקת הקהלה ערלויבט, פעליג החוב אצל קהל י״ץ מגיסי ר״ז ז״ל גטיליגט ווארדן. או נאר לך לבד לא ידעתי, ואחר כל הדברי׳ האלה אם אמנם שדבריך מלאי׳ חכמה ויראה המצוה רבה לשבת יצרה וגם שלא תהי׳ עני׳ זאת לשוא שמרה(?) ברבות הימי׳, מה אעשה אבינו שבשמים גזר עלי שלא נתן בדעתי להסכי׳ עמך ומתלא אמרי אינשי איין מורא איזט איינום ניט אויז צו רידן. אעפ׳כ זיינין מיר באלו הימים בעזה״י ווייטר קומין במעשה ובמחשבה אלש אין כמה שנים. וזה יהי׳ לחוק בינינו בעזה״י להבא פלייסיגה קורשפאנדענץ בחלקי הסותר והבונה בעסק זה צו אונטר האלטין והבא לטהר מסייעין לו מן השמים שיגמור ה׳ בעדינו לטובה אוכי׳ר. עכ׳פ מובטחני בך שאל תדיח דבר זה מדעתך לעשות כל האפשרות כי מאוד מעי המו על הדבר הזה לגמור אותו לטובה.

פולגט היר בייא אסעגנ׳ מהק״ רל״ק על כ״ה אשר ב׳ה י׳ט מליוורנו מסך תשעה ליטרות שטערלנג דיא אסעגנ׳ איזט דאטירט כבר בחדש יולי, יען הקצין הנ׳ל הלך באותו זמן חוץ לעיר הזאת ולא יחזור לכאן עד סמוך לי״ט אי׳ה, האט מיר האסעגנ׳ צו ריק גלוזט, זולכה איין צו קאסיהרן אונ׳ מיר צו מעלדן אי׳ה כמה דפיר בקומין הושט.

ועל זה האבי אסיגניהרט יו״ד אלול לחמותך תי׳ בשם ברעגגר
האסעגג׳ כ׳ה זהו׳ . . . . fl. 25
דיט׳ טוב אלול עליך אסיגניהרט לאורד׳ ה׳ אברהם גיסא
י׳א זהו׳ 11
לאחינו משה תתן עבורי ט״ז זהו׳ 16
לדודנו רז״ם בפיורד׳ לשלוח עבורי י״א זהו׳ . . . 11
לך לעצמך ולשם הק״ כ׳ה ליב סג׳ל שלשי׳ זהו׳ דהיינו
הוספה על הנהוג חמשה זהו׳ בשביל טרחתך מהס״ת . 30
לא״ כושה פלאטץ ולא״ משה טרום ולבת משה טרום ז״ל
יחד שני זהו׳ חלק כחלק לכא״ וא ב״ בש . . 2
יחד צ״ה זהו״ 95

זה איזה שבועת קבלתי כתב מהק׳ ר״מ ב״ש סג״ל ותחתיו השיבני דודו כ׳ הירש הז בהבטחה נאמנה שיעמוד לימינך, והק״ ר״מ ואחיו אינו מן הצורך להזכיר שיעמד לימינך, ור״ מארל כתב אלי שגם הוא גם דודו הנ׳ל ידברו עם הק״ כ׳ה יעקב קן ואעפ״כ כתב אלי שאני אכתוב בעצמי להק״ רי״ק פן יודע לר״י שכתבתי לגיסו כ׳ה הירש ולא אליו וירע לו ולאחר שאכתוב לר״יק הוא רוצה למלאות דברי אצלו. וכן עשיתי כהיו׳ הזה וכתבתי באריכות ובבקשה יתירה לה׳ק כ׳ה יעקב קן ועשיתיו מסגרת בתוך כתבי שכתבתי לר״מ כהיום הזה. ועוררתי לר״מ לקיים הבטחתו למלאות דברי אצלו, דינט לנאכריכט.

הס״ת כבר קבלתי כתב מאושטענד׳ מראמבורג שמסר הס״ת להספן זה שלשה שבועות ועדיין לא בא וכל יום זו זמני׳ לבא.

מ׳ עסקי ברלין כבר נודע הכל כאן מנסיעת הרב משמה. ואנכי ראיתי העתק מכתב שהניח הרב שמה טרם נסיעתו לפתוח אותו ששה ימים אחר צאתו מן העיר וכפי הנשמע הלך לווינא, ומשמעות הכתב שפניו (?) מועדת לילך לעה׳ק, גם ראיתי העתק מה שכתב הרב מליסא להרב דק״ק אמ״ש וגם העתק מדרשה אחת שדרש הרב דק״ ליסא בנדון זה לארר ולקלל את ר׳ה וויזל ולבזות אגרתו שהדפיס, והדרשה הוא לשון צח מאוד וממולא בדברי יראה וחכמה שלא לפגוע ח׳ו בכבוד הקיסר יר׳ה ולפי משמעות הכתב והדרשה מהרב דק״ק ליסא כן עשו בפוזנא, ובווילנא ע״פ ציוות החסיד המפורס׳ מהו׳ אלי׳ שרפו ברחוב העיר אגרת של ר״ה וויזל וגם נאמר שם שהרב דק״ק פראג בתחלה דרש ע״ז בפראג. אמנם בעת הוא מוכרח לשתוק בפומבי, ועושה מעשיו בחשאי להרעיש שארי

רבני הקהלות המפורסמות. ואחר הדברים האלה הוא מובן מעצמו שהרב דק״ק ברלין לא הי׳ יכול לעמוד במקומו והוכרח לצאת משמה, באם אפשר לשלוח העתק מכרוז שמה יהי׳ נוח לי לקבלו.

ובמה דפתחתי אסיים, שהשוכן בשמי שמים. יכתוב אתכם בספר הצדיקים לאלתר לחיים, וחיי׳ ושלו׳ וברכה מאד׳ה וממני אחיכם המתפלל בעדכם.

הק״ טעבלי כ״ץ שיף.

הטעם אשר כתבת דאש קיינים תחת כתבך לאזין שרייבן, לוזי איך לגיסתך היקר׳ הבתולה מ׳ מינדלה תי׳ בדיהנרן ג״כ ניט בעצמה צו שרייבן זיא ווינשט מקירות לבה, לכולכם כתיבה וחתימה טובה.

ב״ה ע״ב

לקיים החוק בישראל מימי׳ ימימה, לעת תשובת השנה כל אשר בשם ישראל יכונה ישא תפלה ורנה, שלחיי׳ טובים יעלה גורלו בזה ראש השנה, גם אנכי מרחוק אקרא לשלו׳ לו ולכל היקום אשר ברגלו, תהי שנה הזאת הבאה עלינו לטובה לזכות ולא לחובה, במנוחת שאנני׳ ובמשכנות מבטחי׳ תהי׳ מושבו וכחול ימים ירבה, זו משלי ברכת כהני׳ וה׳ יוסיף הברכה אלף פעמי׳ ככה, כחפצו וחפץ נפש ב״א וש״ב המוכן תמיד לטובתו לילה כיום כחשכה כאורה,

הק״ משה בלא״א הרב הגאון מהו׳ טעבלי שיף כ״ץ
יל״י מפ״פ דמיין.

לזוגתו היקרה תי׳ ובתם תי׳ ודודתיי יחיו והנלווי׳ אליהם ודודי כ׳ משה ש״י שלום וישע רב וכוח״ט.

וע״ד הידוע האט א״א הרב נר״ו דעתו הרמה איבר שריבן. אויף וועלכם מיך בציהע ואינני מסופק שיעשה כל תחבולת שבעולם להביא מחשבתינו הטובה מכח אל הפועל ושכרו אתו ופעולתו לפני ה׳.

Letter IX.

ע״ג

ב״ה לונדן עש״ק כ׳ אלול תקמ״ב ל׳.

שתא חדתא בכל מיני מעליותא וצנא מלא ברכתא, וסגי חדוותא. לגברא רבא דנפיש בזכותא, תמך לדעסקין באורייתא, ה״ה אהו׳ ש״ב איש כלבבי אשר אהבתו בוערת בקרבי האלוף הראש והקצין המפורס׳ הנדיב

והנגיד רחים רבנן ודחיל חטאין כש"ת כה"רר איצק יצ"ו והאשה אשר נתן ה' עמדו, ובניו כשתילי זתים אשר על ברכו יולדו גם המה יתברכו מהאל המבורך המסכים לברכת כהנים.

במה אכף ואקדם לשלם תודה וגמול על כל הטוב שגמל אתי בשנה הזאת בג"ח שבגופו, והכל הולך אחר החתום שראיתי כל הטורח שטרח בשבילי ובשביל בני שי' ונתגלגל זכות ע'י זכאי בהתחלה לטובה בעסק הידוע ומובטחני בהש"י ב'ה ובש'הנ. שזכותא דמר יהא גרמא שיוגמר הדבר בעזה'י, אין כחי אלא בפי ולהרים קולי אתה ה' תן לאיש טוב ומטיב כל טוב סלה. ויתנהו לשם ולתהלה, לכתוב ולחתום אותו לחיים טובים וחדוה וגילה, ויראה בשמחת צאצאיו לאורך ימי' טובים בתורה ויראה ועושר וגדולה אמן כן יאמר האל הטוב בשמי מעלה.

ובגוף הדבר שרא לי מארי שלפי שעה השלכתי אחרי עצתו הרמה אשר היא איננה כבאה מצעיר לימים רק בעצת זקנים, והארכתי בדבר הזה כהיו' לאחי ידידנו הרבני הדיין כמוהרר מאיר כ"ץ נר"ו דבר דבר על אופנו וזכרון א" עלה לכאן ולכאן. אך לאו אורח ארעא להיות סרבן לגדול כמוהו, ולזאת כתבתי הדברי' לאחי הקטן ממני בשנים והוא יפרש שיחתי לאהו" ש"ב ידידי הק" המפורסם שי' וימתיק הדברים בפיו לבל ילאה על כל הטורח שטרח בשבילנו ועדיין אני מסרב, ובענותנותו ואהבתו הרבה בטחתי שלא יהי' רצונו להעביר אותי על דעתי על שעה חדא, ובשביל זאת ח"ו לא ישליך אחר הדלת והמזוזה האהבה העזה, והמתחיל במצוה יגמור אותה כמבוקשי, אם יהי' הדבר באפשרי וה' יגמור בעדנו לטובה. וע"ד ירושת בני' של ליב קליף ז"ל כאן. עדיין תלוי ברפיון אם יזכו בדין ירושת אבי אביהם, ואף גם שיזכו. לא מצאתי מקום להציל מזה לבע'ח של אביהם, באשר לדעתי בערכאותיהם הדין כמו בדיננו להבדיל באלף הבדלות שאומרי' מכח אבוה דאבא קאתינא, ועוד חזון למועד וימי' ידברו לכתוב יותר מזה אי'ה אחר החקירה לפי תומי מהאנשי' היודעי' טיב דיניהם, ואינו מן הצורך להבטיחו אם יהי' ביכולתי להראות לו מקום בזה, שבל אמנע לעבוד אותו בכל כחי.

וזולת זה אין בפי מענה אלקי' את שלומו יענה, ובזה ראש השנה ישקיף ה' עליו לטובה ברב חסדא וחנינה כה מעתיר בנפש נענה אהו' ש"ב המוכן לעבודתו בכל לב ה'ק טעבלי בלא"א מהו' זלמן שיף כ'ץ זל'הה מפ"פ חו' פה ק"ק לונדן והמדינה יע"א.

לאחיו וחתנו הקצין האברך המפורס' לשבח כהרר א"צ שי' עם כל

המסתופפי׳ בצלו הנני נותן אות אהבה וברית שלום, גם הוא יפקד לזכות ולא לחובה וימיו ושנותיו והודו והדרו יתרבה אוכ׳יר.

(בכתיבת ר׳ משה שיף) ראיתי נערים ויחבאו ובפרט לעמוד במקום גדולים חקרי לב. אולם באשר אדוני החל להראות את עבדו את גדלו וידו החזקה לחזק ידים רפות וברכים כושלות, ותפלתי עשה מחצה ויעשה פרי, אשר אני לא אוכל לחקוק בעטי עט סופר ולרשום בכתב החזקת טובתי לאדוני, לכן אני אחזור ואתנפל תחינתי ובקשתי לפני הוד רום הק׳ המפורס׳ ש׳י לכשיקרה לפניו מקרה טהור ויהי׳ שעת הכושר, בארך אפים יפותה [162] לעשייה ולמעני יעשה זאת, וכדאי זכות זה להכריע כף מאזנים שיכתבהו ה׳ עם שארי צדיקי׳ לאלתר לחיי׳ טובי׳ כה מעתיר עבדו המוכן לשרתו כל הימי׳ משה בלא״א הרב הגאון מהו׳רר טעבלי שיף כ״ץ שלי׳טא מפ״פ דמיין.

לחתן תמים דעים אחיו וחתנו הק״ המפורס׳ התו׳ כ׳הרר א״צ יצ״ו שלו׳ וברכה במדה מרובה גדולה ורחבה ויטיב ה׳ לו הכתיבה עם כל הנלוים אליהם.

(הכתיבה בעמוד החיצון היא:)
Herrn Maÿer Sallomon
Schiff Jude gegenw. in
Frankfurth am Maÿn

Letter X.

ב׳ה לונדון חמ׳ע באב תקמ׳הל״.

שלום לאהו׳ מכירי ה׳ה האלוף הראש והקצין המפורסם הנדיב והנגיד ושתדלין הגדול ח״ו וי״א כש׳ת כה׳רר ליב יצ׳ו וכאל׳ש יא״ן.

ז״ך תמוז כתבתי למ׳ת שקרוב לוודאי שבשבועה הסמוכה יהי׳ זמן המשפט וכן הוי שביום ג׳ ה׳ אב בא לפני המשפט ונגמר דינו להריגה בעו׳ה, ומאז לא נחנו ולא שקטנו ותדד שינה מעינינו, דהיינו אנוכי בזרוז להמתעסקים דהיינו העיקר הקצין הנכבד כ׳ה ליב פרעשבוריג יצ׳ו לדפוק על פתחי השרים שיש להם רעקודאציאהנין לזרזם שיעשו מה שביכולתם להשתדל חסד המלך יר׳ה, ועד יום אתמול לריק יגענו, אכן אתמול ראינו שקצת הישועה קרובה לבוא בעזה׳י, דהיינו שצפינו שיקוים מאמר ח״זל בת דינא בטל דינא, ואימא לי׳ כל מה שנתהוה בעסק הלזה עד היום

[162] עיי׳ משלי כ״ה מ״ו.

הזה, ה׳ אב הנ׳ל נגמר דינו כנ׳ל עם עוד חמשה אנ׳י ויקבע הזמן להעשות בהם משפט ההריגה ביום ה׳ ך׳א אב הסמוך, זא האט זיך הק׳ ר׳ ליב הנ׳ל תיכף אדרעסיהרט להשרי׳ הנ׳ל להשתדל חסד, והי׳ מוכני׳ בכל כחם דהיינו האדון גראף קאנניק ובאראן צ״ז (צ״ד?) ורוסישי שררה, אכן האדון גראף אלוועגסלעבן עומד בדיבורו ער דערפטי זיך ניקש מעלירען, ע״י הפצרת הק׳ ר״ל הנ׳ל איזט גראף קאנניק זעלבשטן עם הק׳ר״ל הנ׳ל לגראף אלוועגסלעבן גאנגין לפתות אותו לחזור מדיבורו האט אבר דאך ניט חוזר מדעתו גוועזין השררות האחרים הנ׳ל זיינין אבר זעהר ערינשט בכל מאמצי כחם ובפרט גראף קאנגעק, נון מוזי שרייבן וואז גטוהן וואדרין עד היום, הנימוס כאן ווען מאן חסד בגעהרט מן המלך יר׳ה מוז מאן איין מעמריאל מאכין עם חתומים נכבדים אונד דיזוש מעמריאל געבן לאחד מהשרים היושבים ראשונה במלכות למסור אותו למלך יר׳ה, אונד דאבייא להשר הנ׳ל ערזוכין לדבר גם הוא טוב אל המלך יר׳ה, ואצל השר הנ׳ל האט מאן זיך גמעלד דהיינו ע״י רעקומדאציאהן משררות הנ׳ל ובפרט מן גראף קאנגעק, וימאן השר לקבל מעמריאל האט תשובה געבין מאחר הגזלנים וליסטים ובפרט על פרשת דרכים זיך מתרבה זיין כל יום ובפרט העסק הלז נאך זיין אינפורמאציאן גאר שווארץ במשפט זיך גיצייגט האט איזט קיין חסד מהמלך יר׳ה צו האפין אדר צו ברעזענטיהרן, דאך איין עצה האט ער געבין, מאן זאל שאפין מן הדיין השופט דער איהם זיין משפט גגעבין האט, דש ער קצת מלמד זכות עליו איזט, אח׳כ קאן מאן מיט איין מעמריאל זעהן וואש צו טוהן איזט אצל המלך יר׳ה, האבין ק״ק גנאדען גראף קאנגעק המוכן לכל מה שישאל הק״ ר״ל ממנו בעסק הלזה, האט תיכף איין בריף גשריבן להדיין השופט הנ׳ל אונד זאלכש ממנו ער זוכט צו טאהן, דהיינו הדיין השופט הנ׳ל פאהרט ארום במדינה ממקום למקום לדון ולשפוט דיני נפשות, אונד חמשי׳ פרסאות מכאן גוועזין וע׳י א״נ בש״ק העבר מיט איין פאסט קוטש כתב הנ׳ל להדיין הנ׳ל גשריבן, ביום א׳ ט״ב איזט הא״נ ווידרום לכאן קומין עם תשובה בכתב מהדיין להגראף הנ׳ל, דיא ניט פאווראבל גוועזין, והזמן הי׳ קצר למאוד דען ווען עד היום קיין מעמריאל אן המלך יר׳ה קומין זוערי, זא וועהרי מן המלך יר׳ה הסמכה על מה שעשה שופט קומין, ואח׳כ אין דרכו להשיב, בכן האבין מיר ט״ב העבר מוכפל בצרה גהאבט יום ב׳ י׳א מנחם צפינו לנחמה, הק׳ ר״ל הנ׳ל ווידר לאזין גראף הנ״ל גאנגען לבקש עוד על נפשו של הנער, וה׳ נתן חסד ורחמים ואדון גראף הנ״ל

זיך בוויליגט לכתוב ע״פ למדינה להדיין השופט הנ׳ל, בבקשה יתירה ולהזכיר בתוך הכתב שהק״ ר״ל פ״ב ימסור לו הכתב בעצמו וגם ידבר עמו פא״פ, ובאשר שזמן הי׳ קצר כנ׳ל היינו בדאגה גדולה, ואעפ״כ הק״ ר״ל הנ״ל תיכף עם עוד א״נ מיט דער פאשט גפאהרין למדינה למקום השופט שנתרחק בנתיים יותר, ומסר לו הכתב השנית וגם דבר עמו פא״פ, וה״ נתן אותו לחן ולחסד בעיני הדיין השופט הנ״ל ואמר לו שאין לו זמן להשיב בעצמו תיכף לגראף הנ״ל, רק שהוא ישיב בשבילו הבטחה שרוצה לדבר טוב אל המלך יר״ה וללמד זכות עליו, וזה האמת יום הדין הי׳ כנ״ל יום ה״ כ״א אב, ונתן הדיין תיכף כתוב וחתום להק״ ר״ל הנ״ל להרחיב יום הדין על ד״י יום, דהיינו יום הדין של חמשה א״נ הנ״ל כדקאי קאי, רק יום הדין של הנער הרחיב על ד״י יום,

וזה

ע״ב

ב״ה יום ה״

וזה יש כח ביד הדיין לעשות, אמנם חסד קן ער ניט געבן, רק כנ״ל יוכל ללמד קצת זכות ואח״כ מוז המעמריאל פעולה טוהן, הק״ ר״ל הנ״ל איזט תיכף ממקום הדיין למקום שהנער תפוס גפאהרין ומסר הכתב מהדיין הנ״ל לשומר בית האסורים, וע״י השתדלות עם הנער התפוס עצמו גשפראכין והזהיר אותו שיתפלל אל ד״ שיתן להבא חנו בעיני השרי׳ והמלך יר״ה להוציאו ממסגר אסיר לפדותו ממות לחיים אוכ׳יר, והוא הדבר אשר דברתי שצפינו שיקוים מאמר חז״ל בת דינא וכו׳ אתמול חזר הק״ ר״ל הנ״ל לכאן ולשלום, ועכשיו אנו עסוקי׳ ע״י מליץ גדול ונכבד מעמריאל מאכין צו לאזין, ועליו יהי׳ חתומים אדון גראף קאנגעק, ובאראן צ״ז, ורוסישה שררה, ועוד איזה סוחרים נכבדים מכאן, ובכיון קיין בר ישראל חתמין צו לאזין, והשר המיוחד לכך ווירט זולכש אי״ה להמלך יר״ה מוסר זיין, ולב מלכים ביד ה״ להטותם לטובה ולרחמים ע״כ המאמר, נון האבין מיר עכ׳פ פועל גוועזין חיי שעה, וואו ג״כ מותר איזט לחלל שבת בשביל חיי שעה וחיי שעה ג״כ בכלל פיקוח נפש שדוחה כל המצות וקוה קוינו לד״ שיגמור בעדינו לטובה להצילו ממות לחיים אוכ״יר, וזאת לדעת דאש מעמריאל ווירט איין גרייכט בבקשת חן וחסד מהמלך יר״ה מבלתי להמיתו, רק זייני בקאנדי כאן זוללין איהם שיקן חוץ למדינה זו למקום שחפציו (שיחפצו ?) ולא יחזור עולמית למדינה זו, ואם יהי׳ רצון א״ ב״ה ובש״הג להטות לב המלך לבקשה זאת, קן ער אי״ה חוזר

למדינת אשכנז זיין מעהר קענין מיר כאן ניט טוהן וגם השררות הנ"ל בכללם ובפרט גראף קאגנעק ג"כ יותר ניט טוהן, לדבר בעצמו אל המלך יר"ה או אל שארי שרי' היושבים ראשונה במלכות איזט קיין נימוסי מדינה פה, רק מוז ע"י מעמריאל כנ"ל גשעהן והעיקר איזט דאש מאן החתומים הנכבדים השררות הנ"ל האט, זיא האבן בתחילה גוויינגרט לחתום, רק ע"י צו רידן מהק" ר"ל פ"ב זיך דאצו מרצה גוועזין, איך העטי דאש גאנצי מעשה לפי שעה נאך ניט גשריבן, רק וויל איך בכתבי מז"ך תמוז גשריבן האב, בשבוע הסמוך קרוב לוודאי זמן המשפט זיין ווירט, זא האבי מכ"ת ניט בתוחלת ממושכה לאזן וואלין, ובדאגה דאש ח"ו הכל עבר איזט, לכך הוכרחתי לכתוב אליו על מה הדבר עומד וצפייתינו לישועה מאת ה" ב"ה ובש"הג ומעתה אם אמרתי אספרה הטרחות והיגיעות שהי' לי וביטול תורה ותפילה מ" דאגות ובהלות דאש איך זה איזה חדשים מעסק זה גהאבט ממורא שעלה על ראשי ח"ו איין התרשלות גשעהט מרגע אחת, ובפרט שבוע זו שהי' הזמן קצר וחוששני דאש התרשלות ח"ו גשעהן ווערי, וחלילה העון תלוי בראשי, כה אזכה לנחמות ציון, כמשמעו נדדה שינה מעיני וכל אוכל תתעב נפשי, ובפרט וויל איך דמים תרתי משמע בדעת האבי לחוס ג"כ על ממון של מעכ"ת אונד לפעמי' בכח ההוצאות מענאשירן וויל, ולאידך גיסא מורא האבי מהתרשלות ח"ו ע"י מענאשירונג הוצאות[163] נון אבר ת"ל ב"ה בין גרוהט ברעתי בין בעזה"י בטוח כמלא נימא קיין התרשלות גשעהן, וואהל אבר ההוצאות עלו עד למעלה ראש, איך האבי בכתבי מז"ך תמוז גשריבן לפי הנראה לפ"ש ארבעים גינא[164] הוצאות הוא די והותר, וכשבאתי לחשבון זיינין זיא ארבעים וחמשה גינות ניכט מספיק, ועלו הרבה יותר, אפשר עד זמן המשפט ווערי ארבעים גינא די גוועזן רק דיא הוצאות שנתרבה מיט קוטשין פאהרין מיט דער פאשט להמדינה, אונד זונשטין הוצאות לשר בית הסוהר ולעבדים ומשרתים וד"ל אחר גמר הדין וגם מעתה כנ"ל צו מאכין ממליץ נכבד, אודר זונשטין סעיפים שנסתעפו, וואו מאן האט מוזין לכבוד השררות ומליצים ופרקליטי' שוני' נעמין, ולהכפיל שכרם לא יאומן כי יסופר וויא המעות אויז דיא האנד גיהט, הן קודם גמר דין והן עוד היד נטויה להוציא ביותר, ועלי הי' כולנה איך האבי לכא"וא מבטיח גוועזין להוציא מעות וליתן לי חשבון ועלי לשלם, מכיסי ווירט מעכ'ת ניט ברעזענטיהרן זולכש

[163] מענאשירונג הוצאות = management of expenses.

[164] גינא = guinea.

צו צאהלין, וגם נגד כבודי דעם עולים נמולים ואינם נמולים, דוחה צו זיין בלך ושוב, בכן ערוואָרטי בלי איחור תשובה, דאש מכ״ת מיר אורדר געבין זאל עליו צו אסיגניהרן מה שעלו

דף 2 ע״א.

ההוצאות יותר על הארבעים גינא, כדי שאוכל לשלם לכל או״א כפי הבטחתי, ולא אהי׳ ח״ו זריז במצוה ונפסד מכיסי או להיות ח״ו מחוסר אמנה להבטיח ולא לשלם איך ווערדי מיר אי׳ה מכל או״א אחר הגמר לטובה חשבון וקוויטונגש געבין לאזין ולשלוח ביד מכ״ת אי׳ה עכ״פ כנ״ל לא סגי״ בלא״ה וכ״ת בלי איחור משיב אלי איזט כנ״ל עליו סך הכל של ההוצאות צו טראסיהרן אם כאשר נקוה לטובה מ״ה בשה״ג מהמלך יר״ה כנ״ל חסד בקומט, בתנאי איהמע ע״י מיודעיו חוץ למדינה צו שיקן, קאשט ג״כ הוצאות הדרך אליו וכדומה, השב׳ה זאל להבא כל ישראל מכל פגע רע מציל זיין ואותי ג״כ ניט לידי נסיון צו ברעננין, זיך בעסק כזה מוזין מטפל זיין, אמת הדבר השכר מן השמים איזט צו גווערדינן, ואין הקב״ה מקפח שכר שיחה נאה,[165] ובפרט כנ״ל שכבר יש לנו השכר מחיי שעה אמנם הטרחה והיגיעה והטיפול מרובה, וקוויתי לה״ לפום צערא אגרא, אין דער ערוואַרטונג תשובתו כנ״ל עי״מ, אסיים בברכת כהנים, שיברך ה״ אותו בגופו וממונו, ויתן לו שכר בעוה״ז ובבא על המצוה גדולה שעשה בגופו בהשתדלות ובממונו בנדיבת לבבו וימלא חסרונו בעושר וכבוד, ולהאריך ימיו ושנותיו בטוב כלו תפלת דוד הק״ טעבלי בל״אא מהו׳ זלמן שיף כ״ץ זל״הה מפ״פ חפק״ק לונדון והמדינה יע״א.

Letter XI.

ב״ה לונדון חמ״ע באב תקמ׳ה ל״.

שלו׳ לאהו״ אחי הרבני המופלא הדיין מוהרר״ם כ״ץ נר״ו עם זוגתו גיסתי היקרה תי׳ ובתם ריזכה ה״י וכאש״לי א״ן.

כתבך מכ״ח תמוז עם האסעגנ׳ מהק״ ר״ז וו״ה על הק״ ר״ד מסך £20 קבלתי בזמנו בכוונה שלחתי בדף הדבוק כתבי לה״ק ר״י בר״ש אליך שלוח אותו בלי איחור לר״ש במ״כ, ראשון כדי שגם אתה בעיניך תראה את כל

[165] בבא קמא ל״ח ע״ב.

הקורות בעסק הלזה, שנית כדי שתמלא בקצרה דברי הארוכים ולזרז להק״ ר״י הנ״ל שישיבני במוקדם וליתן לי אורדר עליו צו אסיגניהרן כדי שלא אהי׳ זריז ונפסד, ובעיקר הדבר האבי קיין גרוישה דאגה דש ר״ל הנ״ל מיך שטעקן לאזט, כי לפי הנראה הוא איש אמיד ונכבד וכי כך עושין לבני לווית חן, אעפ״כ למיחש מיהו בעי שאד ניקש הזירוז למלאות דברי בדברים המתישבים ותנחומין על הוצאותיו המרובי׳ השב״ה זאל להבא מיך מציל זיין מנסיונות כאלה, כי באמת מי שבא לידו כזה אינו בן חורין לפטור איזט הצלת נפש מישראל, אבר עש זיינין קיין עסקי׳ פר איין רב, ובפרט כמו שכתבתי גם כן להק״ ר״ל שמורך לבבי לישא משא כזה עלי משני צדדים לחוס על ממון ונפשות שני הפנים בנושא אחד, ואתה ידעת טבעי איך בין גערין גרוהיט אונד דער קאפף קלאהר האבן וויל, ווען איך העטי זולין איין שידוך רידן וואו סך רב דאבייא צו פארדיהנין ווערי, אונד נור העטי מוזין זולכה מגלות ארוכת שרייבן מלבד שארי טרחות ויגיעות ידוע לך קיין ה״א פון פאר דינסט מיך דאצו גברויכט העטי, ובעסק זה כולהו איתנא בי׳ והעולה על כולם דאגת הנפש מהתרשלות ח״ו, אך כאשר כתבתי להק ר״י הנ״ל לפום צערא אגרא, עד היום עכ״פ השכר מחיי שעה ריווח, ואם יהי׳ רצון ה״ ב״ה ובשה״ג שיוגמר הדבר לטובה בהטיותו לב המלך והשרים לטובה, האפי למפרע נחת ורצון ושכר משלם צו האבן ובנתיים נקוה לה״ ב״ה ובש״הג שיגמור כל טוב בעד התפוס ובעד כל ישראל ובמהרה נזכה לנחמת ציון ובנין אריאל כה מבקש (וכה) שואל, אחיך הר״ש ומוכן לטובתך הק״ טעבלי בלא״א מוה״ זלמן שיף כ״ץ זלה׳ה מפ״פ חונה פק״ק לונדון והמדינה יע״א.

אורדינארי [166] גרוס לכל בני משפחותינו ה׳י וכן מבני גיסך ר״מ ש״י וכלתי גיסתך היקרה תי׳ גשיקט.

The address outside is as follows:

A Monsieur
Monsieur Isaac Michel Spayer
très Rénommé Banqr!
à L. Schvalbach.

[166] The customary greetings.

Letter XII.

ב׳ה לונדן ך׳ו סיון תקמ׳ז ל׳.

שלו׳ לאהו׳ אחי ידידי וחביבי הרבני המופל׳ הדיין מהורר מאיר כ׳ץ נר׳י עם זוגתו גיסתי היקרה ובתם יחיו ולכ׳אלש = אמן.

כתבך מן ר״ח הנ׳ל קבלתי ואם שתל׳י שנתן חילי לאוריית׳ להיות ניעור כל הליל שעברה כמנהגי ללמוד לזכות נשמת אמנו ז׳ל׳הה, ונוסף לזה חולשת התענית לפום צערא אגרא ג״ז עשיתי לזכות נשמתה בפרט שהיא גרמה ומאכלי׳ בריאי׳ וקלי׳ שהאכלתני אמי בילדותי עמדה לי בעזה׳י בזקנותי,[166a] ודחקתי את עצמי להשיב על ד״ת שבכתבך הנ׳ל ובדף הדבוק תמצאנו.

וזולת זה מילי דעלמא לא מצאתי בכתבך שום דבר להשיב עליו, ומה ששאלתני אם לדרוש ואם לפרוש להעלות בדפוס בעזה׳י חידושי׳ שהעליתי בעזהי׳י וזאת תשובתי מה שהוא באריכות דרך לפלפול אפי׳ אם שייך לדברי רמב׳ם או זולתו ראשוני׳, אם אינו בקיצור אין דעתי נוחה להעלות בדפוס ואפי׳ מה שהוא דרך פשט בגפ״ת אם אינו נ׳מ לדינא גם זה אינו נוח לי, כי השם נתן לכא״וא חלקו להבין, ומה שכתבת שיבוא מי שאינו הגון ויתלבש בזה, מה בכך קמי שמי׳ גלי׳, ואם לשום שם ושארית לאחר מאה שני׳ מי יעיין בדברי׳ ארוכי׳, וגם אין אדם רואה חובה לעצמו, ולדעתי ראוי ונכון מי שירצה שמעֹותיו קודם שנתנו לדפוס יבחור שני׳ או שלשה לומדים מופלגי׳ והוא בעצמו יסלק עצמו מזה רק שהמה יעיינו בחידושי׳ וע״פ שני׳ או שלשה הנ׳ל יקום מה שיראה בעיניהם לדפוס, והשאר לא יזכר בדפוס, וע״פ אופן זה רחוק שיזכה לשם ע׳יכ כי בוודאי לא ישאר רק עלה א״ בבד אחד, אמנם מי שכוונתו לשמים ולא לכבוד המדומה להיות לו שם בגדולי׳ לא איכפת לי׳ אם יאמרו הרבה או מעט שמועת מפיו. טוב מעט בכוונה, בוודאי אני נזהר אפי׳ דבר קטן אני כותב על הספר. הן מה שנוגע לדינא בקיצור לאמתה של תורה בעזה׳י, הן פלפול קצר או ארוך בגפ״ת אפי׳ דרך דרוש כי מזהיר ע״ז בספר חרדי׳ ולאחר שנכתב בספר אני יוצא לפני ה׳ ומה שירצה יעשה ה׳ ב׳ה ובש׳הג שיהא לי זכות מזה, אמנם להדפיס צריך לדעתי עכ׳פ כנ׳ל שאחרי׳ לומדי׳ חשובי׳ יבחרו מקודם, ובוודאי זהו הוצאה מרובה שרוב פעמי׳ לא ימצאו לומדי׳ שיעשו זה כ׳א בשכר, אף גם כנ׳ל אינו מגיע זה לכבוד

[166a] עיי׳ חולין כ״ה ע״ב.

המדומה לפי שיבחרו אוכל מועט כנ׳ל, ומי שחננו ה׳ בתורה וגדולה ויצוה אחריו לעשות כזה מחידושיו כשיגיע (ל)ימי׳ שקטן וגדול שם הוא, הוא טוב בעיני אלקי׳ ואדם כי אז כל הכבוד המדומה בטל. או מי שאינו חושש לכבוד המדומה יכול לעשותו אף בחייו. ואם מעט יהי׳ לאמתה של תורה או פשט בקיצור א״ המרבה וכו׳ זהו דעתי בקצרה ואידך פרושא זיל גמור.

ואגב באתי ג׳כ במילי דעלמא להיות שראיתי שחשקה נפשך לראות העתקה מכתבו של הק׳ המפור׳ כה׳רר הירץ מעדלסהיים אלי, מסתמא ג׳כ יהא ניחא לך לראות העתקה מה שכתבתי להק׳ הנ׳ל שבוע עבר תחת כתב האפטרופסי׳ של הבעל שם כאן. על אודת דצריך השתדלות נמרץ בחצר המלכות צרפת יר׳ה לקבל כל סך העזבון הנ׳ל שהוא חובת מדינה הנ׳ל, וכמה קולמסי׳ נשתברו בזה ללא תועלת והק׳ ר׳ שמעון בועז מהאגן יעץ להק׳ האפוטרופסי׳ לכתוב למחותנו הק׳ הנ׳ל ועשו כדבריה׳ ואני כתבתי למטה כאשר תמצא בזה הכתב העתק.

וה״ז אין אתי כהיו׳ רק חיי׳ ושלו׳ מאד׳ה וממני אחיך הד״ש ומבקש טובתך הק׳ טעבלי בלא׳א מהו׳ זלמן שיף כ׳ץ זל׳הה מפ׳פ חו׳ פק״ק לונדן והמדינה יע״א ולאחיותינו היקרות יחיו וי׳ח שי׳ . . . . ובפרט ב׳א הבחור כ׳ אברלי ואחינו משה ד״ש.

העתק.

גם אני יוצא לשלו׳ לקראת מחו׳ הק׳ המפורס׳ הגביר ושתדלן הדור כהר׳ר הירץ יצ׳ו ולא על עצמי יצאתי אלא על הכלל קהל קודש פה ה׳י ופרט היוצא מהכלל המה כמה לומדי תורה ועניי׳ אומללי׳ אשר עיניהם תולי׳ ומיחלות לה׳ ב״ה ובש״הג שיגלגל זכות ע״י זכאי כמותו ירבה בישראל לעשות לטובה אות כפי בקשת הקציני׳ האפטרופסי׳ כנ׳ל, ואם שהעסק הלא גדול כהר גבוה בעינינו ידענו שבעינו עין העדה הוא קטן עפ׳י יד ושם שיש לו בעזה׳י אצל היושבי׳ ראשונה במלכות יר׳ה כזה וכזה הערני לעורר לבבו לב נבון וחכם איש קונה עולמו בשעה אחת ושני עולמות ינחל ע׳י שכר טוב שיטול מן השמי׳ ומן הבריות אם יהי׳ גמר מצוה הזאת על ידו הגדולה בעזה׳י וכבר עלה על רעיוני לכתוב ל . . . . מחו׳ וש״ב הק״ המפורס׳ פו׳ה כה׳רר איצק שפייאר יצ״ו שדעתי קרובה עמו למאוד ולעשותו אמצעי משובח בין כבוד מעלתו הק״ שי׳ וביני שהוא יביא בשמי מליצתי זאת אליו וימלא דברי אלה בשני׳ ושלש דלתות מפי כתיב׳ אמנם הדרנא בי כי בדברי׳ כאלה ומצוה רבה

כזו ידוע ומפורס׳ שכבוד מעלתו הק״ שי׳ א״צ אלא פתח כמחט סדקית הפותח כפתחו של אולם לבו הטהור המשתוקק להטיב לטובים. וגם אנוכי אקצר באמרים שלא יהי׳ דומי׳ אליו כמרובי׳ ושלומו ישגה כטל וכרביבי׳ מאדון העולם יושב הכרובי׳ אלה דברי דוד המדבר לצורך רבי׳ מחו׳ המוכן לטובתו לכל אשר אליו יפונה לעמוד על משמרתו משמרת כהונה הק״ . . .

ג״א ד״ש א״ה ודודי הרבני המופל׳ חרוץ ושנון אדיר שבלבנון מהו׳ מאיר כ׳ץ נר״ו ואשר העיר ממעון קדשו ויביט אחרי משה מדוע ידיו פקידים ומונע פרי עטו, וסובב והולך הליכות עולם לנטות לבבנו אהבת השלום. גם אנוכי אחוז בזה ואלך בעקביו לשאול לשלום לך. שוב אלי ואשיב לך אמנם במכ׳ה כאשר עיני מטייפין לא ישלים מעלתו נר״ו בהחלט כי למדתי מאותו שבט סופר. שלא ישא פני כופר לבקשתו, ואינו מסיח דעתו ושעיפי׳ ישיבוהו הכי אחיו א״א מ״ו הרב הגאון נר״ו מהראוי להיות בתומכי אותו, ואנכי לא כן אדמה ולא כן אחשוב. כי עיני משה רא״ה והוכיח במישור שמעלתו נר׳ו אינו בעזה׳י במדריגה זו. ועד כה ברכו ה׳ להיות מהנותני׳, ובוודאי כתורה יעשה להיות עכ׳פ משגיח בעין החמלה על עצמו ובשרו ולא כבשר שנתעלם מן העין, ואחרי שהודעתיו את כל זאת מבלי לדבר בלב ולב, אין נבון וחכם כמוך שהדין עמי בחושבי כנ׳ל שלא ישלים מעלתו הרמה נר״ו בתמים, וישאיר תינא בלבו כנ׳ל וז״ז מה שנוגע לעצמי הם כי לא להזכיר עוד מהן הן הדברי׳ אשר נאמרו ולא נשנים. ועוד כל ימי עולם אני לא אזוז ולא אשנה לשמור פקודיו ומצותיו לעשותן בלב שלם, ואשא עיני על ההרים יפיק לו ברכה עד בלי די לישב השקט על שמריו עד יבנה היכל ואולם כן יאמר אל מכל נעלם כ׳ד גיסו וב״א הק״ משה בל׳אא מ׳ו הרב הגאון מהו׳ טעבלי שיף כ׳ץ שלי״טא. לזוגתו גיסתי הרבנית תי׳ שלו׳ וגם לבתם תחי״ וכה׳ג לגיסי וש׳ב המושלם כהח׳י סג״ל זוגתי הנעימה תי׳ אף היא תשיב אמריה לשלום לו ולאשתו אחותה תי׳ ולבתם תי׳ ולאחי׳ הנ׳ל לאחיותי׳ דודתיי יחיו ואחיך דודי כ׳ משה שי׳ וכל אשר להם שלו׳ ובפרט ש״ב החתן כ׳ אברלי שי׳.

אין ליגנדן בריב לא״ כהר״ר ליב צונץ ז״ל ערזוכי במוקדם לידה ממש במ׳כ בשטעלין צו לאזין, באשר שמונח בתוכו ח״כ וגם שטר חליצה להחתן הבח״ כ׳הרר טעבלי בנה, חצי פ״מ ואף שם קאשט ווערט צאהלין פ״מ כאן כבר קבלתי כאן.

Herrn Meyer Sallomon Schiff Jud. geg. in Frankfurth am Maÿn.

Letter XIII.

אגרת הג׳ ר׳ טעבלי שיף להג׳ ר׳ יוסף שטיינהארט
אבד דק״ק פיורדא.

ב׳ה.

גבור החיל בתורה, חכם לב ומי כמוהו מורה כלילה כיום כחשיכה כאורה בתורת אמת הוגה והורה. להוציא תעלומות לאורה בחקירה אמיתית וסברה ישרה להסדיר לתלמידיו הלכה ברורה ערוכה בכל ושמורה. ה׳ה הרב המאוה׳ג לו העוז והמשרה להעמיד הדת על תילה ומצות ה׳ ברה ולהדריך עמו ביראת ה׳ טהורה אשרי עם שככה לו מטה עני מקל תפארה נ׳י ע׳ה הגאון המפור׳ תהלתו בקהל רב נאמרה כבוד הרב הגדול אב׳ד ור׳מ דק״ק פיורד׳ המעטירה מו׳ה יוסף נ׳יו לעד יאיר עד כי מציון תצא תורה א״נ.

אחר דרישת שלום למר ולתורתו, באתי עם הלז לבקש ממעלתו הגאון נ׳י על אודת אשה אחת השוקדת על דלתותי יום יום ושמה ורומט בת ליב שהית׳ אשת ליבלי רעדלסהיי׳ שנתגרשה זה לערך חמשה שנים בבית דינו הרמה ועתה רצתה להנשא לאיש אחר במדינה הלזה. אך אני עכבתי על ידה להיותה פה בחזקת אשת איש, ואין לה עדים שיעידו שבפניה׳ נתגרשה. ואמנם יש בידה כתיבת יד מעלתו הגאון שמעיד שבפניו נתגרשה. אך לבי בל עמי להתירה להנשא על זה להיות מעלתו הגאון נר״ו אך עד אחד שמעיד על הגרושין, עם כי יחיד מומחה דינו כשלשה אין זה כי אם . . . קיום שטרות שהוא מדרבנן לא כן בעדות דאורייתא ואין דבר שבערוה פחות משנים. ואם הקלו חז״ל בעדי . . . . נה והכשירו עד אחד הטעם מבואר בפ׳ האשה שלו׳ אם משום דהוא מלתא דעבידא לגלוי אם משום דהיא גופ׳ . . . . . דיקא ומינסבא, אמנם לענין גירושין אין אומר ואין דברים בלתי היות לה שני עדים המעידי׳ שבפניה׳ נתגרשה כמבואר בא״ע סי׳ קנ׳ב. ובהיות כן אף גם שיה׳ לה שני עדים שיתנו עדותם בכתב על הגירושין איככה אוכל (להתיר) דנישואין עפ׳י כתבם והעיקר אצלינו מפיהם ולא מפי כתבם. אם לא בעידי מיתה מצאנו ראינו היתר בא״ע סי׳ י׳ז. וגם זה מסבה הנאמרה שהקלו בעידי מיתה, משא׳כ בעידי גירושין ובוודאי דינם כשאר עדות דלא מהני מפי כתבם, ואנו אין לנו להתיר נישואי אשה שהית׳ בחזקת א״א וחוזרת ואומרת שנתגרשה אם לא שיש בידה גוף הגט, או שיש לה עדים

שמעידי׳ שבפניהם נתגרשה או שיש בידה מעשה ב׳ד וחתימת ידי הב׳ד ניכרי׳ כמבואר בא״ע סוף סי׳ קנ׳ב בשם הרשב׳ץ, ועיין בשו׳ת מהרי״ן לב ח״ב סי׳ א״ ולפי דבריו צל׳ע דהוא משוה דין מעשה ב׳ד לגט גופא, ובש״ע סי׳ קנ׳ב כ׳ הב׳י בפשיטות סעיף יו׳ד בגט דאין צריך קיום, ובמעשה ב׳ד כ׳ סעיף י׳ב . . . . קיום וצ׳ע, והנה באשה הנאמרה שאין לה עדים המעידים שבפניהם נתגרשה, לא אוכל להתיר הנישואין . . . . . לא בא״ משני דרכים. אם שימחול מעלתו הגאון נר״ו לשלוח גוף הגט לכאן או מעשה ב״ד, ולהיות שבוודאי . . . . בכאן (אנשים) המכירים חתימת ידי ב״ד דשם ותעמוד האשה הנאמרה באיסורה ימים רבים עד (שימצאו) . . . אנשים שיכירו חתימת ידי הב״ד והאשה הנאמרה רצתה למהר נישואי׳ ולגודל הפריצות . . לגשת . . . . הישראלי במדינה הלזה יש לחוש אם לא נתיר הנישואין תנשא באיסור. ע׳כ עצתי הנכונה שימחול מעלתו (. . הגאון נר״ו) לשלוח לכאן גוף הגט ע״י מוקדם ואם יש דרך אחר יותר קרוב להתרת נישואין הנ׳ל יורני ויאמר לי.

עוד מצאתי עצמי מחויב להטריח כ׳ הגאון נר״ו בדבר מצוה. להיות פה נמצא איש א״ עני ורש בשמו גדלי׳ בר״ ליב ממיינעק סמוך לבערקונשטט אשר נשא שם אשה ומדי היות עמה איזה שני׳ הוכרח לעזוב את ביתו לסבות חובת או זולת׳ מההכרח. והניח לה כל אשר לו וברח למדינה הלזה והאיש הנאמר כבר (הסכי׳) לשלוח כתבי׳ מכתבי׳ שונים ודבר על לב אשתו קשות ורכות למען תחזור אחריו למדינה הלזה והיא ממאנת ואוטמת אזני׳ משמוע. האשה בשמה רעצלה כעת היא בבית הק״ פו״ה כמו׳ה מאיר ברלין. וכאשר לא נוכל לכוף אותה שתחזור אחר בעלה למדינת הים אולי נוכל לפתותה לקבל גט מיד בעלה, ובפרט לפי דברי בעלה נפשה חפיצה יותר לקבל הגט מלחזור אחריו לכאן. בכן ראוי לפתותה בקבלת הגט כי מלבד שהיא זקנה והוא איש נער בשני׳ מה לה לשבת שם עגונה וגלמודה, ובעלה שרוי בלא אשה במדינה הלזה אשר המכשלות בה רבו כמו רבו והמכשלה הזאת תחת ידינו ע״כ בקשתי שלוחה למעלתו הגאון נר״ו לקרא לה ולדבר על לבה לקבל הגט. וכבר התרצה עצמו בעלה הנ׳ל לשלם כל הוצאות שיעלו מכיסו הן לעשות שליח להולכה והן לשלם זולתי מההוצאות שיעלו במקומו ומקומה ועל שניהם אומר שאצפה תשובתו מ׳ הגאון נ׳י עי׳מ, ואני על משמרתי אעמודה ואתיצבה בבוא אלי דבריו אענדם עטרות לי לעשות ככל אשר יצוה עלי חסדו א״ד הנאמן בבריתו והשלם בחבתו דגלו עלי אהבה וכל הימי׳ ירבה. הטרוד על התורה ועבודה אפי׳ ארץ אשתחוה ואנוי קידה הק . . . .

אחר כלות האגרת מצאתי תשובה לרדב״ז ח״א סי׳ קס״ח הדומה לנדון דדן ורוצה להתיר עדותן מפי הכתב. עם כל זה לבי רחוק ממני להתירה ע״פ עדות מפי הכתבי׳ כי בעל שו״ת לא פסקו למעלה, כי יש לו סניפי׳ אחרי׳ שם להתיר. ובפרט בנדון דדן אין לנו כי אם עד א״ מפי הכתב מה שאין דעת בעולם להתיר עליו. להרב אבד דק״ק פיורדא מהו׳ יוסף ני״ י״ט אדר תקלא.

Letter XIV.

ב״ה לונדן כ״ג שבט תקל״ט לפ״ק.

כשאול בשתי . . . בתורה וגדולה, יחזקהו ד״ מעלה מעלה, וירבה גבולו בתלמידים לשם ולתהלה ה״ה אהו׳ י״נ הרב הגאון הגדול המפורסם בגולה נ״י עה״י פה״ח כבוד מהו׳ שאול נ״י אב״ד ור״מ דק״ק המהוללה אמ״ש יע״א.

הנה ימים אחדים מהעדר סבה, נפסק בינינו דבור של חבה, כעת נתעוררתי לרצות לפני כת״ר הגאון נר״ו מה שעלה על רעיוני ע״י מעשה שבא לידי בסידור גט ע״י שליח ונא (יטיב?) לפנות קצת מטרדותו ולהשיבני מעלו׳ דעתו דעת תורה ודעת נוטה להלכה ולמעשה והוא, בנחלת שבעה בנוסח ההרשאה לשליח הבעל ע״ש אות ט׳ וצל״ע דברי הנ״ש דבנוסח הש״ע סי׳ קמ״א סעיף למ״ד מסיים: ותיכף שיגיע גט זה ביד אשתי הנזכרת או ביד שלוחה מידך וכו׳ תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם. נמצא ע״כ פי׳ שלוחה הוא שליח קבלה דאל״כ אלא פירושו שליח הבאה שעושה האשה להוליך לה גט מבעל א״כ איך כתב שתיכף שיגיע הגט ליד שלוחה תהא מגורשת ממני וכו׳ אע״כ פירושו ש״ק. ומ״ש הנ״ש שגם הב״י סובר שאין אנו מגרשי׳ בשליח קבלה לא מצאתי בש״ע של ב״י סי׳ קמ״א רק הרמ״א הגי׳ כך סכ״ט = ואם הוכחת הנ״ש מדלא הביא בב״י נוסח שליח קבלה שהביא הטור שם הוא דקדוק קלוש. בכן לדעתי הדבר ברור דלא כנ״ש והפי׳ בנוסח הש״ע הוא שליח קבלה ולכן השמיטוהו האחרונים בסדר הגיטין כיון דאין אנו נוהגים לגרש ע״י שליח קבלה ומ״מ נ״ל דאם רוצה לכתוב בנוסח הנ״ש ולשופרי דשטרא רשאי כיון דאין איסור לגרש ע״י ש״ק אם יש עדות ברורה המקיימים חתימת הדייני׳ וכמ״ש הב״ח והט״ז בסי׳ קמ״א ס״ק כ״ב ע״ש ובאחרונים שהביאם, אמנם עלה על דעתי אם רוצה לכתוב נוסח הרשאה של נ״ש ביד שלוחה וכו׳ צריך הבעל ג״כ לאמרו לשליח כשממנה אותו בפני עדי׳ וכשמוסר לו

הגט. אבל לרכוב אתרי רכשי לנהוג המסדר כמו שכתוב לפניו בסדר גיטין בקצרה שאין הבעל אומר אותן הדברים ביד שלוחה וכו׳ בשעת מנוי השליח ומסירת הגט לידו ואח״כ לכתוב ההרשאה ביד שלוחה וכו״ כנוסח הנ״ש אינו נכון לכאורה דעדי ההרשאה כותבין וחותמין מה שלא שמעו מבעל אך אפשר לומר דאין קפידא בזה כיון דהפוסקי׳ ראשוני׳ ואחרוני׳ גם הנ״ש גופי׳ באות יוד וי׳ג לא הזכירו בדבריהם רק האיך וכיצד ההרשאה נכתבת, ולא הזכירו בדבריהם האיך וכיצד יאמר הבעל, גם הזכירו הפוסקים שכ׳א כותב כפי צחות לשונו ולא הזכירו שהסופר עכ׳פ צריך לכתוב דברי׳ שאומר הבעל כהווייתן בשעת מנוי ומסירה, אלא דאין קפידא בזה שהסופר לא ישנה ויוסיף על דברי הבעל, וגדולה מזה מצאתי בטורי זהב סי׳ קמ״א ס״ק י׳ז לחלוק על מהר׳ם מינץ ע״ש באורך וסיים ותו ודאי ט״ס בהרשאה הך חסרון דפרך כפי כמו שמצינו בשטרי חוב דאמרינן אחריות ט״ס מטעם דלא שדי איניש זוזי בכדי. וה״נ כאן בוודאי לא שלחו בענין שלא יהי׳ גט אלא סמך שיכתבו כל לשון הצריך להרשאה כמו בכל יפוי של שט״ח שאין המלוה מזכיר בפירוש כל הלשונות השייכי׳ אלא סמך שהסופר יכתוב כל היפויין וכו׳ עכ״ל ט״ז ע״ש, הרי לדברי הט״ז דין הרשאה כשאר שטרות, ובוודאי לכתחילה יאמר הבעל בשעת מנוי ומסירה כלשון הנהוג לכתוב בהרשאה, אבל אם לא אמר הבעל ממש כלשון שנוהגי׳ עכשיו בנוסח הרשאה אפשר לומר דאע״פכ יכולין לכתוב נוסח ההרשאה כפי הנהוג דהבעל כשעשהו שליח ומוסר הגט לידו אע״פי שאינו מזכיר כל הלשונות סומך שהסופר יכתוב כל היפויין הנהוגי׳ כמו בש״ח וכמ״ש הט״ז, ועדיין לבי נקפי ובפרט בדבר שעיקור השליחות תלוי בו כמו לעשות שליח אפי״ לא יחלה ולא יאנס, או לעשות האשה שליח לקבל מיד שלוחו אפשר הבעל צריך לאומרו בפי׳ בשעת מנוי ומסירה ובאמת בש״ע סי׳ קמ״א סעיף למד וע״ש בבאר הגולה ובסי׳ קנ״ד נוסח ההרשאה ונוסח דברי הבעל בשעת מנוי ומסירה שווי׳ בלי תוספת וגרעון וכן בסדר הגיטין בקצרה אמנם לפי שכל מסדרי גיטין המה מסדרי׳ כמו שהוא לפניהם בסדר גיטין בקצרה ונוסח הרשאה כותבי׳ בקצת מקומות כנוסח הנ״ש לזאת באתי למדה זו להיות נבוך בדבר. ואגב באתי לעורר ולתמו׳ שבכל ספרי הדפוס שראיתי סדר הגט בקצרה לא הרגישו בט״ס וחסרון הניכר בסדר הגט שני אות מ״ב קודם ותיכף וכו״ חסר ובכל מקום שתמצאנה אתה או שלוחך או שליח שלוחך אפי׳ עד מאה שלוחי׳ ואפי׳ בלא אונס. ושם באות ס״ה הלשון כתקנו, ומזה

הקשתי על השאר שלא להכנים עצמי לדבר שאינו מצוי ומתוקן כל צרכו ליתן גט על תנאי ומקרוב פוחז אחד הלך למדינת הים ורצה לגרש אשתו ע"י תנאי אע"פי שהי' קצת חשש עיגון ובסדר גיטין בקצרה כ' שאם אינו רוצה לגרש סתם ויש חשש עיגון יש לגרש ע"י תנאי לא רציתי להזדקק לזה מחמת חומר הנשיא ורבוי הדעות בענין התנאי' שאינם מבוארים כל צרכן, ובפרט כאן שלא יכולתי לבוף דלימטי' עלי רק שיבוא מכשורא, ולא רציתי עשות כ"א כפשטי' דהג"ה רמ"א סי' קמ"ה ס"ט בגט ש"מ ע"י משכנות וערבנות וכמו שראיתי נוהגין בק"ק פפ"דמ וגם החכם דק"ק ספרדים הסכים עמי, ונפשי אותה לדעת כיצד נוהגין שמה קהלת כ" יע"א ומדי דברי ראיתי לכתוב דבר תמוה בעיני שראיתי בדיני גט על תנאי בסג"ר סי'רל"ג ורל"ד ובס"ג שני סי' מ'ה מ'ו ובס"ג שלישי סי' מ'ח בכולן כתב אחר שאמר הרי זה גיטך וכו' יסיים ויאמר התנאי ע"ש וצל'ע טובי' שסמכו בזה על הרמב'ם והניחו כל האחרונים שהביא הב"ש בסי' ל'ח סק"ב הלא המה הראב"ד והרשב"א והרן והטור והרמ'ך ע"ש ובתי'ט סוף פ"ז דבבא מציעא, ומטעם זה וביוצא בו שאינו מזוקק הסדר וחששות כהנה לביטול ופיוס מנעתי את עצמי כנ'ל ומובטחני שדברי בל יהי' דומי' עליו כמרובי' וכמכ'תר הרמה והנשאה ישיב לי דבר על אופנו, ואני כהנה וכהנה, אעמוד על משמרת כהונה, להיות זהיר וזריז בכל אשר אלי יפנה. הכ'ד אוהבו נאמנה בבל עת ועונה הק" . . . . .

Letter XV.

ע"ב.

ב'ה יו'ד אדר תקל'ט ל' להגאב"ד אמ"ש.

ערבי' עלי דברי דודים מר"ח הנ"ל שהגיעו לידי שלשום וצוף דבש מצאתי תחת לשונו ומילולו וחן חן לו ולאורייתא יישר כחו וחילו שאוהב לפרוק (לפשר?) דברי הראשוני' כותבי סדר גטין. ואני שונא לטעון. אעפ"כ האמת אהוב שעדיין לא הונח דעתי. כי מה שעלה על דעתו הגדולה בהשקפה ראשונה לומר כיון שאם אין התנאי בטל ומעשה קיים לא הקפידו כ'כ וכו' מלבד שהוא בעצמו ובכבודו מצא חששא ישנו עוד חששות רבות אם הוא כהן מחזיר גרושתו וכן אם קבלה קידושין מאחר וכהנה רבות. ומה שאחר העיון מיישב ומדמי לי' להא דתיקון שמואל מגט ש"מ

לאו והן ולאו. במ׳כ תורתו כי רב הוא אין הדמיון עולה יפה בעיני בשלמא לענין שצריך הן קודם ללאו דהטעם שאם יסיים בהן בגמר דבריו אדם נתפס ונמצא התנאי בטל ומעשה קיים. מש׳ה אם אומר לאו והן ולאו דמסיים בלאו מהני. משא׳כ הא דצריך תנאי קודם אפי׳ לאמירת המעשה הטעם דאם אמר המעשה קודם ולא אחר אמירת התנאי שאח׳כ ומבטל לאמירת המעשה כמו שמצינו בתנאי ב״ג וב״ר שלא אמר משה תנו אם יעברו דא״כ לא הי׳ אמירת אם יעברו מבטל המתנה וכ׳כ רש״י ותוס׳ בפ״ האומר והרן והראב״ד הביאם הב׳י סי׳ ל׳ח א״כ כיון שכבר אמר המעשה קודם התנאי מה מהני אם יאמר אח׳כ התנאי כב׳ג וב׳ר כתבנו בתנאי קודם למעשה סוף סוף אינו יכול לבטל אמירת המעשה שבתחילה אע״פ שכל הדברות האמרות קודם לנתינת הגט לידה לא מהני לפוסקי׳ הנ׳ל דסברי דאמירת המעשה הוא בעשייתו. ומה שרום כ׳ת הגאון רצה לתקן בג׳ תיבות על תנאי זה שבס״ג מהר׳י מינץ ועל מנת שבס׳ג שלפנינו לא ירדתי לסוף דעתו הרחבה כיון שפ׳א כבר אמר המעשה אין לו תיקון אח׳כ באמירת תנאי ב״ג וב״ר בתנאי קודם למעשה וכמיש״ל ואני לא באתי לקפחו בהלכה אלא להשתעשע באמריו החביבים עלי למאוד וראוי׳ למי שאמרם וע״ד גט על תנאי הבעל כבר הלך לדרכו אפס ודבר אמת בלבו כתיב אני אומר בטח מהטעמי׳ שבכתבי הקדום לכשתבוא עוד כזה לידי לא אטול עטרה לעצמי להזדקק לדבר שאינו מצוי ולא ראיתי מעשה מרבותי וחבירי. וגם בלבוש כתב בפשיטות דהאידנא אין נותנין שום גט על תנאי ומי שלבו שלם בדבר יעשנו ותו לא מדי ומעין הפתיחה יהי׳ החתימה לתת לו חן וחסד שנתן על דברי עיונו ודעתו הרמה וכמוהו כמוני תמיד לבי לתורתו הומה. וה׳ יסכי׳ על ידינו לתת חלקינו בתורתו התמימה כד׳ הקשור בעבותות אהבת דוד הק׳ . . . .

באדר הסמוך לניסן. לעולם יהי׳ חוסן. להמוכתר בנימוסין שלשלת היוחסן ה׳ה כבוד אהובי ידידי וחביבי הרב הגאון הגדול המפורסם סי׳ ע׳ה פה״ח אב״ד ור״מ כ׳ מהור״רר שאול נר״ו.

אחר הכתיבה והחתימה נתמלא ביתי אורה שמצאתי בספר משנה למלך בפ״ו מהלכות אישות כל הפלפול והוויכוח שבינינו דבר אחד ממנו לא נעדר, ונתתי הודאה להשב״ה ובש״הג שזכינו לכווין לדעת הגדולים ושלו׳ ומצאתי און לי בשו״ת שבות יעקב חלק אה״ע סי׳ קט״ו בשם הגאון מהו״ נפתלי כ״ץ זצ״ל שהי׳ אב״ד בפ״פ לא רצה להכריע למעשה

בא" שהרחיק נדוד לפי שלא ראה מעשה מרבותיו שסדרו גט ע"פ צוואת הבעל שהרחיק נדוד וגם בית חמיו הגאוני' ז"צל לא רצו להכריע ובפרט בגט על תנאי שגם . . . . .

XVI.

שער הספר" לשון זהב" אשר נמצא בין איזה אגרות בעקד הספ' אדלער.

לה' הארץ ומלואה משה בלא"א הדיין מהו' טעבלי שיף כ"ץ שליט"א פ"פ דמיין (למטה מזה): זה הספר שייך לא"א הרב המפו" אב"ד ור"מ ני" עה"י פה"ח מהו" טעבלי שיף כ"ץ נר"ו. נאם הכותב בנו הק" משה כ"ץ שיף.

[167] אנא אודך ה" אלדי מלך מלא רחמים שזכתני להעתיק הספר הזה ולגמרו בבי טוב כ"ח שבט ונתת לי דעת להוסיף עוד נופך משלי מה שחדשתי בתורתיך נא זכור לי זכות התורה וזכות המחבר הזה שאזכה לקיים ולמדתם את בניכם לדבר בם רבנין וחתני דרבנין.

זה הספר בא לידי להעתיקו ולהביאו לידי דפוס בע"ה ביום ש"ק ל"ו למ"בי שנת תק"פ לפ"ק ונא ה" אלקי זכור נא לי זכות התורה וזכות אבותי וזכות בעל המחבר ספר הזה שאזכה ללמד הספר הזה ושאר ספרים ולגדל בני לתורה ויקויים בי ואני זאת בריתי וכו' אמן כן יאמר האל.

(ואחר איזה דפים רפים נמצא כזה:)

בעזה"י ב'ה ובשה'ג: 'לשון זהב'.

חדושים שאעלה א'ה במצודתי אכתוב על הלוח חרות. למשמרת לדורות. ואתפלל ליוצר המאורת. שלא יהי' בכל הדברים שאחדש בס"ד, האמת נעדרת. כלו תפלות.

דוד הק" טעבלי כ"ץ שיף.

Letter XVII.

שתי אגרות מהג' ר'ישעי' ברלין להג' ר' טעבלי.

I. ע"א

בע"ד יו' ב" ד"ו תמוז תקמ'ה ל' ברעסלוי.

אל החריף ומקשה כר'ז וכרבה בר" מתנה מסיק ומתון שייף עייל וענותן. אב בית דין נחית לעומקא כר" נתן [בב"ק נ'ג. מתוך דברי

[167] כנראה זה נכתב ע"י ר' גבריאל אדלער ז"ל הרב דק"ק מיירינגגען מ"ול הספר לשון זהב.

רש״י שהתחיל דבורו ר״ נתן אב בית דין במס׳ הוריות בסופה עכ״ל מוכח שהי׳ גרסתו כך בגמר׳ ולא כדאי׳ לפנינו ר״נ דיינא הוא ונחות לעומק׳ דדינא ולכאור׳ מסתבר׳ כגר׳ רש״י דלגי׳ שלפננו יש לדקדק קצת אטו משום דדיינ׳ הוא תלי׳ בהכרח דנחית לעומק׳ והלא מצינו יבמות ק״ו. כתובות ד״א. בב״ב קל״ח: דחיישינן לבד״ט.[167a] אבל לגרס׳ רשי״ יתכן למאוד ע״פ דאמרינן נדה י״ז: רבי ריש מתיבת׳ ושכיחי רבנן קמי׳ ומחדדי שמעתתי׳, איברי בב״מ קי״ז: חזינן מתוך דברי רש״י דלאו להכי נתכווין, שהרי שם כתב רש״י בהתחלת דבורו דדיינ׳ הוא כדאמרינן בהוריו׳ בפרק בתרא עכ״ל הרי שהי׳ גרסתו כדאי׳ לפננו אולם לא ידענו מה בעי רש״י בזה שכתב כדאמרי׳ בהוריו׳ וכו׳ לעדות הוא צריך הלא הרבה דייני בישראל שכיחי, בשלמא לגרסת אב״ד דלאו כולי עלמי זוכין איצטריך קצת דאי׳ ממקום אחר, אבל לשיהי׳ דיינא בעלמא בגלוי מלת׳ מהכא סגי׳ נדע שהרי בב״ק ל״ט. דאיתמר עלי׳ דר״י בר״ח דיינא הוא וכו׳ (וגם רש״י לא הביא שום אות ומופת ממקו׳ אחר לראי׳)] מרביץ לתלמידים תמידים כהלכתן, עוסק בתורה לשמה למען עשותן, ה״ה ש״ב הרב הגאון הגדול מאהבי כדוד ויונתן, החריף ובקי עצה ותושי׳ ממנו נהני׳ ויאותן. ר״מ ואב״ד נר״ו יאיר עד עולם קנו בסלע ויהי מושבו איתן, בימיו ובימינו ירושלם וציון על מכונם נזכה לראותן.

מה נכבד היום ביו׳ אשר השיג׳ ידי מפעלי ידיו הרמה תעלוזנה כליותי בשמחת הלב בראותי שלוות צדיקי׳ דאכלי תרי עלמי׳ ושמחתי עוד במאמרי פיו באוריית׳ דילי׳ דולה ומשקה לרוות צמאון במי׳ מתוקי׳ היוצאי׳ מפי כהן גדול. (א) וזה יצא ראשונה בסוגי׳ דפסחי״ו: עלצו רעיוני כי כוונתי לדעת גדול ב״ה וכבר רשומה אתי בחיבורי תקוני כלי שרת דנראה דכך צריך להיו׳ שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני שנאמר וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח (בפסוק ד״) וכתיב ויהי׳ אנשים אשר היו וכו׳ ועולה הכל הטיב להמעיין בפסוקי׳ ואשר השיב מעלת ש״ב הגאון החריף נר״י בעניג׳ דחנוכה בחריפתו ובקיאתו, מי יתן הייתי אוכל (יכול) להעתיק את כל מה שכתבתי באריכות בקונטרס מיוחד לזה. אז ראה ויספרה גם חקר׳ כי גם במ״ש מהרש״א במה שגזרו על עכו״ם שיהי׳ כזבי׳ וכו׳ הצבתי יד שאינם מוכרחים. והדברים ארוכים ונמשכי׳ ואינם כעת ענין להם. (ב) ומ״ש מר בענין התורה חסה וכו׳ דתלי׳ במחלוקו׳ שנויי׳ דלמ״ד צער ב״ח דאוריית׳ אפשר אין הטעם

[167a] ר״ת לבית דין טוענין.

שהתורה חסה על מש״י אלא משום צער ב״ח וכו׳ דבר שבליי הוא אף כי דחוק׳ קצת דר׳ אלעזר שהוא אמוראי, במנחות ע״ו: יחלוק על רבנן ור״ש דאמרו בב״מ ומדבריהם נכרע דצב׳ח דאוריית׳ וס״ל לר׳ אלעזר דר״ יוסי הגלילי יחידאה, ובדבר אשר הער׳ מעלתו להמציא ילפות׳ מן התור׳ דמצינו צב׳ח שאסור׳ והי׳ טעמו כטעם המ׳נ שכתב המור׳ נבוכי׳ בח׳ג רמז ממה שאמר המלאך לבלעם על מה הכית את אתונך וגו״ (וקצת בעי חקיר׳ מה׳ת יתחייבו ב״נ על זה והיכי רמיז׳ דבר זה בכלל שבע מצות שלהם הנה הראה מעלתו בקיאתו כי לא ידע מ״נ הוא, לא זה ה״א דצב׳ח אתי׳ מקרא ורחמיו על כל מעשיו וכנתבאר ברבי בב׳מ ד״פה. וכעובד׳ דר׳י בן לוי בברכו׳ ז׳. לאו אורח ארעא למעבד הכי ורחמיו על כל מעשיו כתיב וכתוב גם וכו׳ [ומצוה ליתן טעם על שנוי גדולה דבע״ז ז: וכן בסנה׳ ק״ה: לית׳ הכי אלא רק דכתיב גם וכו׳] וסגי׳ דסנה׳ דאת׳ לידן דאמר שם ק״ה. ומ׳ד בא על אתונו כתיב הכא כרע שכב וכתיב התם וכו׳ וכתבתי בתיקוני כלי ישרת הרוא׳ בפסוק בפ׳ בלק ד״ז פ״ט יראה דכרע שכב גו׳ בברכה לישראל הוא דנאמרה ומה׳ט בקשו לקבוע בפ׳ ק״ש כדאית׳ ברכות יב״. ואין להך כרע שכב ענין לבלעם כלל. גם פרש׳י בגמ׳ על זה צריך מובן. ואין כאן מקום להאריך].

ועל יתר הדברים אשר ערכתי על גבי מזבח קדשו והסכי׳ מר על ידי ששתי כבעל כל הון על שמצאו דברי חן בעיניו עין רואה ואוזן שומע׳ והיא תהילתי.

ועתה זו תורה דילי׳ אשר האציל מכבודו הרמה עלי׳ כל חיך שטועמו אומר לי לי בהדין אכסני׳ טבא דאמר כל מה שטרח בה׳ב לא טרח אלא בשבילי. (ג) בדברי קדשו בסוגי׳ דזבחי׳ ה׳. העלה מרגנית׳ ולבסוף תמה על הר׳ חיים שהביאו תוס׳ הן כביר מצאו ידו. ומה כחי להביא נפשי בסודו בזה לפום חומר הנושא אמרתי אולי יערב לפניו לקיים את דברי הר׳ חיים שלא בא הרר׳ח לקיי׳ הגרס׳ אלא רק להשיג אפרש׳י שכתב ד׳ה שכן טעוני׳ נסכי׳ ולא גרסי׳ סמיכ׳ דאשם נמי טעון סמיכה ע׳כ על זה בא הרר׳ח כמשיג דלא מהאי טעמא דרש׳י ההכרח למחוק שהרי שפיר נוכל לומר דזקוק סמיכה משום אשם מצורע. (ד) והדבר אשר יקשה ממנו שם עלה ט״. בתוס׳ ד׳ה דלא לבעי נסכי׳ וכו׳, יאמנו דברי גם לדידי הוי קשה שני דיבורי תוס׳ הללו אשר העלה ואשר הביא מעלתו ש׳ב הגאון נר׳י, ופלפלנו בחכמה ולא עלתה בידן די השב.

דף ז ע"ב.

וכבר כתבתי על גליון הש"ס דפ"פ דמיין אשר לפני במשנה דזבחי' פ"ט. השלמי' קודמין מפני שהן טעונין מתן ארבע וכו' נ"ב וסמיכה כצ"ל וכן איתא במשנה במשניות ובפי' הר"ב ותוי"ט שם, אכן בתמורה דף י"ז: יראיתי לשלוח יד להגיה' דצ"ל מתן ארבע' משום דגם במשנה דבמשניות לא נמצא, עכ"פ שבעה נפשי בשובע שמחות, אחרי ראי עיניו כיוני' על אפיקי מים על כל פקוחות. (ה) עוד חשף זרוע קדשו לכתוב על קושי' קול רמ"ז מזבחי' ע"ה: דאין כאן קושי' עפמ"ש תו' גיטין עז. וכו' וכן בתו' דיבמות קי"ד. ד"ה א"ר יוחנן וכו' ומן תו' הללו הביא בס' תחלת חכמה בזה"ל לפעמי' יכול לתרץ תירוץ אחר יותר מרווח אלא שמה שתירץ עתה צריך לתרץ איכ' שעיר נשיא לכך הכא בזבחים אע"ג דמצי לתרץ איכי שעירי ר"ח ורגלי' משני נמי איכא שעיר נשיא, כ"נ נכון זהו תורף דברי מעלתו ש"ב ההג" נר"י, ואני אמרתי להציל במקו' שיש מצילין דמהכרח לומר בתירוצו של הגאון קול רמז ע"פ התו' שכתב שם, דאי לאו הכי מקשה שפיר, דהנה לא לבד דעפמ"ש תו' ביבמות קי"ד. אין סתירה אדרבה אפי' ראי' יש ממ"ש בתירוצם השני' אי נמי כיון שיש לחוש וכו' הרי דלא ניחא להו לומר משו' דהאי שינויא משני בכמה דוכתי וכו' וא"כ שאלת הקול רמ"ז להך תירוצא שניי' שכתבו תו'. גם מתו' גיטין ע"ז. אין ראי' דמאחר דאינהו כתבי סוגי' כזו היכא שגם השינוי שתירץ הש"ס הוא מרווח וטוב אז אמרי' הך סוגי' הואיל וצריך לתרץ כה"ג במקום אחר הילכך משני לי' נמי הכא הכי. משא"כ נדון שדן עליה הקול רמז והקדים לצאת בתחילת דבריו בזה"ל הא קשיא דכתבו שעיר נשיא שהוא תלוי בחטא ושמא לא יבוא לעולם וכו', ועל היסוד הזה תמה הקול רמז גם אגמר' דמשני שעיר נשיא והיינו דרך רחוקה ואפשר שלא יבא לעולם, כל מדה נכונה דעדיפה ה"ל לתרץ בדבר ההוא ורגיל מידי חודש בחדשו ושעירי הרגלים. (ו) ובגליון המחזור בקדושת מוסף ליו' א" של ר"ה בהמפרש שם ד"ה הן מוספי חדש עשתי עשרה וכו' וז" כבשים הרי י"א ובשביל שהוא ר"ח כצ"ל כלומר דלעיל דאמר שי מוספי עשרה היינו מוספי ראש השנה שהי' פר אחד איל אחד ז" כבשים ושעיר אחד ועולה מספרם אחד עשר ומזה הוכיחו תו' בשם ר"ת נגד רבינו משולם ע" ר"ה ח: ד"ה שהחדש וכו' וז"ש התו' בשם התוספת' דריש שבועו' שלשי' שעירים מקריבים ישראל בכל שנה וכו' כתבתי בתיקוני כלי שרת דצ"ל שלשים ושתים, גם מ"ש תו' ביצה ט"ז. ד"ה איזהו וכו' בשם התוספת" ל"ו שעירים וכו"

טעות וצ"ל ל"ב שעירים כי כך בצדק יש (בתוספת"?) בחשבון י"ב שעירים לי"ב חדשי השנה ז" בפסח ושמונה בחג ב" ביום הכפורי' אחד בר"ה ושנים בעצרת אחד בגלל לחם הפנים (כתבתי בחיבורי תנא תוספאה רצ"ל אחד בגלל שתי הלחם) ואחד בגלל היום] והילכך שפיר מקשה הק"ר ומשני היטב ע"פ הת"כ נכון. וגם אם נניח זה ליסוד מוסד דהיכא דהוכרח לתרץ כה"ג במקו' משני גם הכא הכי, אכתי יש לחלק בין הנושאי' שהרי אפי' בתמור' לא משני אלא בתחלת הסוגי' דאיכ' שעיר נשיא אבל למסקנא של אי בעית אימ' ומוכרח הוא מדלא קתני כל הקרבנות אלא יש בקרבנות קתני כוונתו דווקא אשלמים אי בעי נקבה מייתי ואי בעי זכר מייתי, שוב אא"צ כלל לתירוצא של הת"כ שעיר נשיא ובהצטרפות כל האמורים הניתן למעלה ומתובתי' דמר יצא ברימוס, הגאון בעל קול הרמז, ברם לא אכחד מה שהקר" לפני בתחילת חיבורי יש סדר למשנה אמרתי ליתן עין עיוני בכל דיבור ודיבור על מ"ש ויסד בקול רמז. (ז) ומצאתי במשנה א" דברכות כתב הק"ר ד"ה ליום אחד כו' וכ"ש הנאכלים לשני ימים ולילה אחד דנזרו בהו דאריך זמנייהו ע"כ חליל' ששגג הגאון בכוונת הנאכלים לשני ימים ולילה אחד שאותה לילה הוי אחר שני ימים והי' מכוון דכ"ש בהא דאריך זמניהו דגזרו שלא לאכול אלא עד חצות, הם כי לא להזכיר שהרי אפילו לתינוקו' שב"ר יודעי' כי הלילה בין שני הימי' היא אע"כ דכוונת הק"ר דעברו הרחקה

דף ב" ע"א.

בס"ד.

שלא לאכלו אלא עד חצי היום, מיהו גם אם לזה נתכוון מ"מ במחילה מכבוד עצמותיו כתב נגד האמת שהרי כבר כתבו תוס' בזבחי' נ"ו: ד"ה להרחיק לנאכלין לשני ימי' ולילה א" לא עשו חכמי' הרחק' עד חצות דניכר הוא מתי יהי' שקיעת החמה וכו'. (ח) עוד זרועו נטוי' בשפתי צדיק ידעון רצון להשיב על קושיו' המ"ל פי"א מהל' שבת דלמאי איצטריך תקריב אפי' בשבת וכו' וע"ז כתב מר ש"ב ההג"נ ליישב דאיצטריך בשביל ראשו של תמיד שאינו בכלל הפשט וניתוח וקרב עם עורו כמ"ש רש"י בזבחי' פ"ה: יהי' נא לרצון לפניו מ"ש בזה בס"ד ודאי ברור שראשו של תמיד אינו בהפשט כמבואר בתמיד פ"ד מ"ב הגיע לחזה חתך לפי המבואר בנזיר מ"א. וכן בשאר דוכתי וביתר ביאור בנזיר נ"ח. ומי כתיב קרא הכי והאמר ר"ל כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה

יכול לקיי׳ שניהם מוטב ויע״ש בפיר״שי הטיב דלא יתיר התורה לעשות מצוה דרך איסור אם אפשר לקיימו העשה בדרכי ההיתר יע״ש והשת׳ לב״ש (לכ״ש ?) בראשו של עולה דלא מצינו הראש שוב בכלל ההפשטה. ומעתה ודאי עולת תמיד בשבת יש להפשיט גם את הראש כדי לקיים מצות מליחה בהיתר ובהפשטה זו ליכא שום חילול שבת כמו במילה בשבת קל״ג: דכל זמן שהוא עוסק במילה חוזר בין על ציצי׳ המעכבין ובין שאינן מעכבין ולא מבעי׳ לחכמי׳ שם דאף שכבר פירש חוזר אפי׳ למה שאינו מעכב מכ״ש שרשאי להפשיט מתמיד אע״ג שכבר הותז. אלא אפי׳ לר״י בנו של ר״י ב״ב דס״ל פירש אינו חוזר מ״מ כדי למנוע איסור דאורייתא׳ דהיינו עיבוד העור במליחה ברור דעדיפ׳ שלא לחתוך הראש אלא בשעה שהוא מתחיל לפשוט מן הרגלים (כדאי׳ בתמיד פ״ד מ״ב) יהי׳ מפשיט את כולו וזה שרי שהרי לא פירש ולשיטת רבב״ח אר״י מותר לגמרי כמו במילה כל זמן שהוא עוסק אפי׳ על ציצין שאינן מעכבין כלל ומעתה כל מדה נכונה בקרבן תמיד שהפשיטו דוחה שבת שמפשיט את כולו וליכ׳ תו שום איסור במליחת הראש ולפיכך התהלך המ״ל בדרך רחבה דאיצטריך תקריב לשעלתה ע״ג המזבח ונפסלה בקודש וכו׳ וא״כ אי אפשר בענין כי אם למלוח עם העור דכיון שכל הפשטה של אותו קרבן שנפסל אינו דוחה שבת א״כ כשיפשיט עובר ג״כ מדאורייתא. ולכן אתי׳ קר״ דתקריב להתיר מליחת קרבן שנפסל עם עורה אע״ג שיש בה משום עיבוד, משא״כ בראשו של תמיד שעיקר ההפשט שלו דוח׳ שבת א״כ גם בראשו ודאי שרי ההפשט וכדאמרן, הגם ידעתי כי בדרך השני שכתב המ״ל בשם מהר״י בשעירי הרגלי׳ וכו׳ אינו סובר כך אבל ידע כי מבלעדי זאת יש לפקפק טוב׳ בדרך השני שכתב דאיצטריך קרא למשרי מליחה אם רצו לאוכלם בעורם מה״ת לומר דהתור׳ יתיר מלאכת עיבוד מפני אדם זה שבטלה דעתו ורוצה לאכול את העור מה שאין שארי ב״א אוכלי׳ (וכבר כתבתי לעיל מסוגי׳ דנזיר נח. דאפי׳ בעדיפ׳ מזו איז לומר הכי) ותו אם רוצה לאכול את העור א״כ הדרינן לקמיית׳ דגם עיבוד אין בו, שהרי אין עיבוד באוכלין אע״כ צא״ל אף שהוא אוכל את העור מ״מ בטלה דעתו, גם הראי׳ שהביא מת״כ דתני׳ התם רצו להפשיט מפשיטין רצו לאוכלם אוכלי׳ אותם ואת עורותיהם. אין ראי׳ החלטית דשפיר אפשר לומר דהתם בחול איירי ואיצטריך למשריי׳ דלא נימא דאין זה בכלל למשחה לגדולה ולכן דרך הראשון נח לי, וכ״מ קצת מדברי המ״ל בעצמו בפ״א מה״ תמידין דין ז״ שכתב תי׳ הראשון שהשיב מהרי׳ הנ״ל

ומתעסק בה. הן כל אלה כתבתי כי אהבתי את אדוני האמת וסודותיו. אמנם בגוף הקושי' איכ' למימר עוד שבשביל ראשו של תמיד לא איצטריך תקריב למולחו בעורו משום דקרבן תמיד צריך להיות דווקא בן שנתו ולעולא דאמר בחולין קנ"ב. דראש של עגל הרך עורו כבשרו ממש היינו בן שנתו, כלומר דכל שנה ראשונה ראשו מקרי רך ועורו מראשו כבשרו ולפי אותה משנה דקתני והעור של ראש העגל הרך מיקרי אכילה ממש לטומאה ולענין פיגול כדאי' בסוגי' דשם קקב": משום ר"ש יע"ש וכ"כ רש"י בפסחים מ"ו. ד"ה כולן וכו' מפני שהוא רך ודרכו לאכלו. וכ"כ תו' בפסחים פ"ד. ד"ה הא וכו' שבעור הראש של עגל הרך יש לו טעם בשר.

דף ב" ע"ב.

בס"ד.

והדרינן לכללא דאין עיבוד באוכלין דהא עור הראש של עגל בן שנתו סתמא לאכילה קיימ" דלהכי עורו כבשרו לענין טומאה ופיגול (רק כשהפשיט העור ומעבדו בידים או שהילך בו כדי עבודה תנא סיפ' דמתני' דלא מיקרי עור כבשר) לכך הוכרח לתרץ בשאר קרבנות ומשו' העור דעל כל גוף הקרבן איצטריך תקריב אפילו בשבת ולולא יראתי האריכות. (ט) הודעתי בזה מ"ש על אשר נשאלתי מהרב הגדול מהו' איצק פ"ב נרי' חתן בעל אחותי הגאון זכרון יוסף זצ"ל לשיטת ר"ג ור"ח במנחות ד"א. ד"ה אבל לקדירה דמצות מליחת הקרבן הי' כדי מליחה לצלי, וזה גם בעור ליכא משום עיבוד כדמוכח ביצה י"א. וכ"פ בטוש"ע א"ח סי' תצ"ט סעי' ג' ובמג"א גם הרמב"ם פסק כהגאוני' בפ"ה מהל' איסורי מזבח דין י"א דמלחו כדי מליחת צלי א"כ קשי' למאי דאיצטריך תקריב אפי' בשבת. והשבתי אליו בביאור כמה סוגיו' ודרכי הפוסקי' בענין אין עיבוד באוכלין ויחדתי בס"ד קונטרוס על אלה דברי' הדברי'. (י) ובתוך הענין עיבוד כתבתי על מ"ש הרב המגיד בפ"ז מהל' מאכלות אסורות דין בזה"ל ומ"ש רבינו ומניחו במלחו כדי הילוך מיל ונראה שיש סמך לשיעור של רבינו ממ"ש גבי עיבוד העור וכמה כדי עיבודה כדי הילוך מיל וכו' ילפינן מהתם דמליחה היינו עיבוד וכו' נראה שהוא שיעור עיבוד כדי הילוך מיל יע"ש גם הלח"מ האריך לברר דברי הה"מ, והב"י בי"ד סי' ס"ט הביא דברי הה"מ יע"ש. והנה כל הנביאים הללו מתנבאים בסגנון אחד ממ"ש גבי עיבוד העור וכמה כדי הילוך מיל, ותמוה למאוד

שהרי נתברר להדי׳ בפסחי׳ מ׳ו. ובחולין קכ׳ב: וכמה כדי עבודה כדי הילוך ד׳ מילין וכ׳כ הרמב׳מ בפ״א מהל׳ אבות הטומאה דין ט׳, ואי אפשר לומר שהי׳ להם גרס׳ אחרת שהרי הש״ס קחשיב ד״ דברים לגבל ולתהלה ולנ׳י ולעבודה ובכל הני ד׳ דקחשיב נתבאר בכל הפוסקי׳ שהן ארבעה מילין וכ׳כ הרמב״ם בכל דינים הללו מענין לגבל בפ״ח מהל׳ ביכורי׳דין י׳א ענין לתהלה בפ״ד מהל׳ תפלה דין ב׳ (רק דין נטילת ידי׳ עד כה לא מצאתיו נזכר בהרמב״ם ובמחילה מכבוד בעל עין משפט בחולין קכ׳ב: שציון אבג״ מיי׳ פ״ו מהל׳ ברכות העיד על מה שלא ראה וידע. וכן בבאר הגולה בש״ע א״ח סי׳ קס״ג אהא דכתב המחבר בתחילת סימן אם אין מים מצויי׳ וכו׳ ציין באר הגולה רמב׳ם פ׳ו מהל׳ ברכות, גם אליו בקשתי סליחה שהעיד על מה דלית׳ דאית׳ ואדרב׳ המעיין בב׳י סי׳ קס׳ג יראה וימצא דהרמב׳ם מתיר בכל ענין, ומעתה צ״ע שלא זכרו הרמב׳ם) ודקדקתי עוד בר״שי נדה נ׳ה. ד׳ה שעבד וכו׳ והנה קצת מתמיהות הללו נשמעו בית הרב הה׳גאב׳ד מפראג אשר הגיד לו אורח אחד משמי וכתב בתשובתו נודע ביהוד׳ ישוב לפי חומר הענין, אולם אין מספיק לפמ״ש רש״י בעצמו בפסחי׳ מ׳ו. ועד כדין נתחבטו כמה בעלי תריסין בתמיה רבה הנ׳ל שזכרתי, ואני בחבורי הפלאה שבערכין שחברתי בס״ד על הערוך אשר הניחו לי מקום להתגדר בו הארכתי בס״ד בערך גבל בכמה ענפים המסתעפים מאילן גדול, ואין כאן מקום לקבל ארוך (אריך). (יא) הראני ידו הגדולה שמשנתו סדורה לו בפיו וכל רז לא אנים לי׳ והביא לדונמ׳ מה שכתב בגליון דמאי מ״ג פ״א ע״פ התוספת׳ שהעתיקו הר״ש, יפה כוחו ואשריו דנחית ודייק ואני אשחרהו יתן נא עין עיונו על התוספת׳ ההיא שכולה מוקשה בענין הלזה של תוס׳ ביכורים ועיטור ביכורים וצריכ׳ תיקון והג״ה. והנה בתנא תוספאה שיחדתי בס״ד על התוספתות הגהתי ומצאתי במקצה לכוון ע״פ שליחת יד וכעת אעמדה ואשמעה קולו קול גדול היכן דעתו הרמה נוטה. (יב) עוד הראה לי בקיאותו הרב אהא שכתב התוי׳ט במעשר שני פ׳ה מי׳ב ולא נתתיו כו׳ לא ידעתי ממאי מפיק וכתב מעלתו לראות בפי׳ הרמב׳ן בחומש יישר חילו ארי׳ (לאוריי׳?) וכך כתובה לפני בגליון המשניו׳ מאז אשר יסדתי מיני תרגימא להעמיק עמקי תרגו׳ אונקלום ותר״י והי׳ לי לעזר בהרב׳ מקו׳ חיבור הרמב׳ן אשר כגבור לרוץ תמיד לפרש עמוקו׳ וסודו׳ של הת׳א וד׳ הי׳ בעזרי להעמיד חיבור שלם היוצא לדינ׳ כשנחבר יחד הגמ׳ ות׳א. (יג) בדבר הפליאה שהער׳ מר ע׳פ הרמב׳ן בפ׳ תצא דאין עובר

בלא יבכר אלא דווקא בחיי הבכור, ולמה לא זכרהו אחד מהפוסקי׳ ומסיק מר אולי הוא בכלל אין למידן מן ההלכו׳ ולא מן הגדות, הנה מצד שאוהב לפרוק דחיק מר נפשי׳ אע׳ג שאין זה מספיק אחרי דהרמב׳ן נקט בלישני׳ יראה לי וכו׳ והיינו להלכה ולמעשה, ולבר מן דין כבר פלפלתי בחכמה עם הה׳ג מהרי׳ח אב׳ד מפראג וכן עם הה״ג מהר״ש אב״ד דק״ק אמ״ש ועלה בידן דכל כמה דלא מצינו בש״ס דילן להיפך אז שפיר ומוכרחין ללמוד

דף 3 ע״א.

בס״ד.

וחייבין ללמוד דיני׳ אף מן האגדות, וכתבתי מ״ש החכם צבי סי׳ מ׳ט על קושיי׳ מהר׳ל מפראג מהאמור דעד ד׳ שנין לא מענישין בב״ד של מעלה יע״ש וכתב עליו הגאון ח״צ הנ׳ל דדברי אגדה הם ואין משיבין מן האגדה, לא לבד שאין זה מדברי אגדה שהרי כתב הרמב׳ם בפירושו למשנה בפ״ז דסנהדרין בסוף המשנה בזה׳ל מפי השמועה למדו שהקב׳ה לא יענש וכו׳ ואולי אם ראה הח״צ דברי הרמב׳ם הללו שהחליט דבר זה כמו בכל פסקי הלכות שכתב עליהן מפי השמועה למדו, לא כתב הכי אלא גם בלא״ה חלילה לנו לדחות אפי׳ אות אחת גם מן האגדות ומחויבין אנו להעמידה על האמת שלא יהי׳ מוקשה ובכמה מקומות ילפינן מאגדה הלכת׳ ואחת מהנה אפרט מ״ש תו׳ ע״ז ל״ג: ד״ה כסא וכו׳ והביאו ראי׳ ממלשינת המן. והארכתי טוב׳ גם במ״ש בתשוב׳ שבות יעקב ח״ב סי׳ קמ׳ט וגם במ״ש מאד׳ דודי זקני התוי׳ט ז״ל פ״ה דברכות מ״ד ד״ה ואם הבטחתו וכו׳ ואי אפשר לי לפורטם אפי׳קצת ממקצת מכל מה שבארתי בס״ד בענין זה, ולולא דבריו של גדול ה״נ ש״ב ההג״נ אמרתי דלא כתב הרמב׳ן אלא לענין עבירת הלאו שאינו עובר בלא יכול לברר רק כשהבכור קיים אכן עשה ודאי איכא וכן משמעות לשון הרמב׳ן וכן דעת ר״י אבוהב המפרש ולהכי לא הזכירו הפוסקי׳ לדינ׳ משום דבין כך ובין כך עובר בעשה ואולי גם הרמב׳ם השמיטו בעבור זה (דאין לוקה על לאו זה דאין בו מעשה כ׳נ לפום ריהט׳). (יד) בדברות האחרונות שכתב מר להשיג על המ׳ל בענין ישיבה בעזרה שהרי ודאי צא״ל דתני ושייר במשנה כמה דברי׳ כמו שזוכרם מעלתו. ודאי נאמר בו כי טוב, ואין אתי זמן מסכים בעת, היות הבחו׳ השלם ונבון כהרנ׳ שי׳ נחוץ לדרכו ואין עלי לאמר מה מעשיך, גם אור עיני נלאה זמן מה כאבו עיני, ובכן אחלה פני מעלת ש״ב

הה"גני יערב לפניו כתבי ולשוני המגומגמים קצת כי הלחיץ והכאב זה וזה גרמו ואני בחפזי רב, אחלה שיחי לפניו יערב, ש"ב לטובתו השכם והערב בכל לב ונפש וקרב שחר וערב, הק" ישעי' בערלין בהגאון יחיד בדורו מהו"ל זצ"ל.

ושלום לכל שוכני דגלו ומשחרי אחריו וי"ח ש"י ותי' כה"ג מבב".

לעורר קצת מהחדשות, בסוגי' דערכין י"א. השיר מעכב את הקרבן וכו' מה כפרה ביום אף שירה ביום. הנה למה דקי"ל באין חולק דאין היקש למחצה צריך ביאור דאכתי למה איפליגו רבנן עלה דר"מ שהרי גם במעכב מצאנו למילף מהקישא וכיוצא בזו הקשו תו' בב"מ קי"ד. ד"ה ואידך וכו' ותירוצם דהתם אין לו שייכות הכא, ובהשקפה ראשונה לטוב' רציתי לומר עפמ"ש תו' ד"ה השיר וכו' דהיינו ניסוך וא"כ למה דקי"ל בתמורה י"ד. מקרא דנסכי' אפי' בלילה והשת' דילפי' דשירה ביו' שוב אין לומר דמעכב אמנם גם זה אינו מספיק לפי מה דקי"ל לקמן בערכין י"ב. דנסכי' הבאי' בפ"ע אינם טעוני' שירה ואפי' כשמנסכי' ביום וא"כ השיר דמעכב הניסוך דקאמר ר"מ היינו בנסכי' הבאי' עם הזבח, וא"כ הדרי קושי' לדוכתי' וכתבתי בס"ד אופן הנאמת. ויראתי לטרדו עד עת בא דברו.

עוד זאת אחדש והיא מצער וזכי נפשי להציע לפניו סוגי' זבחי' ק"ו: אתא לקמי' דרבא וכו' מה לנבלה שכן מטמא משרצים טמאין מה לשרצים טמאין שמטמאין במשהו טומאתן בבעדשה אבל חלב בכזית וכו' וכמו כן נחשבה שהרי חלב אינו מטמא כלל כמבואר (בתור'?) יעשה לכל מלאכה וכדאי' פסחי' ך"ג. ובסוגיין דהכא דטהור הוא לגמרי, ואין מפרשין לחכם כי ב" וה' יאריך ימיו ויאר עיניו בתוספת מאה ועשרים בכולהן על טהרת הקודש ושפע הצלחות ורב ברכות מלא אומר בגדיש . . .

Letter XVIII.

לכבוד ש"ב הרב הגאון המפורס' מהר"ט כ"ץ אב"ד בלונדון נר"י.

בס"ד יו' ד' ג" אדר תקמ"ז ל' ברעסלוי.

אל כבוד הרב אב"ד ור"מ מדברנא דאומתי' בוצינא דנהורא [לשון רש"י בכתובו' י"ד ד"ה בוצינא וכו' כדאמרי' בב' בתר' שופרי' דר' אבהו מעין שופרי' דר' יוחנן וכו' דברי' הללו נעלמי' מאתי שהרי בבב" נח. ליתא אלא מעין שופרי' דיעקב אבינו והנה לשון רש"י בסנהד"י"ד. ד"ה

בוצינ׳ וכו״ תקנתִי דצ׳ל מעין שופרי׳ דיעקב, ותיבת דר׳ יוחנן איתרמי בטעות הדפוס, אמנם ברש׳י דהכא בכתובו׳ דסיי׳ דנפקי זיהרורי מיני׳ כדמפרש התם, והנה לא לבד בב׳ב ליתא אלא דבב״מ פ״ד. נתבאר להדי׳ טעמי״ דלא קחשיב שופרי׳ דר׳ יוחנן אע״ג דנפקי זיהרורי מיני׳ ולולא דמסתפינא ה״א דתלמיד א״ כתב זה על צדו ונעתק אח׳כ לפנים וכה״ג בקצת מהכרח לומר כזה באותו עמוד ד״ה טורמסין ברש״י שכתב לא איתפרש, ואח׳כ נדפס עוד ברש״י ד״ה תורמסין כי ההוא דאמר בב״ר וכו׳ ואם כל אלה דברי רש׳י הם פלא דמתחילה כתב דלא אתפרש (וכמ״ש ג״כ בסנהדר׳ י״ד. וסיי׳ בהא דלא איתפרש), ובתוך כדי דיבורו הזכיר כי לא פורש, ותו שני דיבורי׳ בדיבור אחד יאמר ולמה זה ההפסקות משמשות, ואם כה נאמר בדוחק דחסר ברשי״ תיבות ויש מפרשי׳ כי ההיא דאמרינ׳ בב״ר וכו׳ אך גם בזה אינו מעלה ארוכה דא״כ למה כתב רש׳י מתחילה לא איתפרש ולמה לא ניחא לי׳ בהך דיש מפרשי״] ש״ב הרב הגאון הגדול המפורס׳ עוסק בתורה תדירא בקי במקרא ובמשנה ובגמרא בנן של קדושי׳ [בפסחי׳ ק״ד. לפי מה שכתב הרשב״ם ד״ה ר״ מנחם בר״ סימאי וכו׳ על כרח׳ דלא הי׳ בגרסתו מה דאי׳ לפנינו שם בסוגי׳, אמאי קרי לי׳ וכו׳ אכן מדברי תוס׳ ד׳ה דלא מסתכל וכו׳ מוכח בגרסא שלפנינו ובתוס׳ שבת קמ״ט. ד״ה ודאקני וכו׳ אבל מטבע מותר כדמשמע מבנן של קדושי׳ וכו׳ ציין המרשי׳ ע״ז דף נ״ג ומן המוקדם עדיפא הי׳ להרשי׳ פסחי׳ ק״ד. ודאתן עלה לכאורה סותר דברי תוס׳ דשבת דהוכיחו דשל מ׳ (מטבע) מותר (וכ׳כ הראש לדינא) ברם לפמ׳ש תוס׳ בע״ז נ״ ד״ה ה׳ג דתירצו דבדבר שהוא רגיל לראות בה תדיר לא שייך הפנאה יע״ש, שוב לא מוכח מידי דשל מ״ מותר, ויש לעיין בזה לדינא בב׳י ובש״כ י״ד סוף סי׳ קמ״ב וצ״ע, גם לפמ״ש תוס׳ בע״ז נ״. דגרס׳ מהלך עליהם לשון יחיד קצת יש לדקדק במלת בנן לא שייך אלא ארבי׳, וברש״י דמ״ק ך״ה: ד״ה דר׳ מנחם כתב בנן של קדושי׳, ואולי הי׳ גרס׳ רש׳י בפסחי״ ובע״ז בניו של קדושים ויהי׳ על נכון לשון יחיד ובגמר״ דמ״ק (שלפני דפוס פפ״דמיין) אי׳ דר׳ מנחם בר׳ יוסי ותקנתי דצ׳ל ר׳ מנחם בר״ סימאי] באמרי פיו משמח א״ ואנשי׳ בחור גם זקן בישישי׳ בקהל חסידי׳ תהלתו ויש שכר לפעולתו. צדיק יחי׳ באמונתו. עוד ישגא שלוותו, נצח סלה עד יבא מורה צדק לעזרתו. מפעלי ידיו מעשה אומן מפרשת תבא דאשתקד (גוויל כתוב . ? . .) משני עבריהם ממולא בתרשיש נופך ספיר, הי׳ לי לשעשועים ובהיו׳ עד עכשיו לא איתרחש מקום מצוא עד

היו׳נזקקין לדבר מצוה רבה עבור אשה קשת רוח גלמודה מבעלה יושבת אלמנה מבלי לחם כאשר יראה מעלת כבוד ש״ב הרב הגאון נר״ו באגרת הדבוק האם לבנה אליעזר מפה המתגורר שמה לכוף אותו בדברים עד יכמרו רחמיו, ויהי׳ יד חביבינו הק״ המעולה ר׳ אברהם אסטראווצי במעלה זו לתור ע״י משולחיו אחר האיש הלזה, וימהר תשוב׳ צדיק מה פעל בזריזות למצוה, ועתה באתי על אשר הרא׳ ידו הגדולה בחריפו׳ ובקיאות בכל מידי דאית׳ בשאלה בס׳ השל״ה, ומה שתירץ מעלתו על שאלתי בענין חלץ ועשה מאמר, דברי שכליי׳ הם ודילידי׳ אמי׳ כוותי׳ תלד[168] אע״ג דאית לי׳ פירכ׳ שהרי עכ״פ אי מפרשינן חלץ ועשה מאמר בויו העיטוף ניח׳ טפי וא״כ מנ״ל לכל הגדולי׳ ההם דפירושו של ועשה הוי כמו או. הלא כל מה דפשוט מעלי טפי לפרש פשוטו כמשמעו חלץ ועשה בו״ו העיטוף והי׳ העטופי׳ ללבן שמעתת׳ כפשוטו [בדבר אשר חזר וניער ממעון קדשו על ענין תרנגולת ספק טריפה, להתיר פה מה אדע אשר לא ידע. ומתוקינ׳ טובת׳ כאח אשר הטיב, להעתיק דברי בעל תשו׳ מגיד מראשית, ונתתי הורא׳ על חלקי שכוונתי לבעל הספר, ולדעת ש״ב הגאון הנותן אמרי שפר וע״ד אשר העיר ממזרח צדק ילין בדברי רש״י בחולין יז. ובתים מלאים כל טוב כתלי דחזרי אשתרו להו] ודבר הלמוד מענייני׳ דמגילה י״ג. במ״ש [תוספ׳] קדלי דחזירי וגו׳ היא לא היתה אוכלת, ולכאור׳ צריך ביאור שהרי שמואל אמר שהאכילה ונקט לישנא דאמר ג״כ רב ור׳ יוחנן שהאכילה ומשמעו שהאכילה ממש וכפרש״י ותו שינוי הגרס׳ דבחולין איתא כתלי דחזירי והכא גרסי קדלי דחזירי, וכתבתי בהפלאה שבערכין אהא שכתב הערוך בערך קתל בזה״ל בהגדה פ״ק דמגילה וכו׳ בפ״ק דחולין וכו׳ ויש ששונין הא דמגילה קדלי דחזירי ונתתי טעם לשינוי גרסתם דא״א לגרוס כתלי דחזירי כמו דאי׳ בחולין ובפי׳ רשי דהכא ד״ה כתלי וכו דח״ו היא לא היתה אוכלת דבר טמא אע״כ דגרס׳ קדלי דחזירי והיינו עורף של חסא, ודבר בעתו מה טוב גדול וקטן שם הוא [שדעת רש״י עולה לדעת הרמב״ם בפ״ח מה׳ מלכים חלוצי צבא כשיכנסו בגבולי העכו״ם וכו׳ דמשמע דאפי׳ כשאינן משבע אומו׳ מותר ליוצאי צבא לאכול שלל דידהו אפי׳ קדלי דחזירי כמ״ש הרמב״ן בפ׳ ואתחנן לי׳(?) וש״ב הרב הגאון העמקין תמה עליהם לפי שבגמר׳ לא מצינו היתר דבר טמא אלא מקרא ובתים מלאי׳ כל טוב דכתיב בשבע אומות כאשר השיג הרמב״ן ע״כ תוכן דברי קדשו, הנה רש״י בסוגי׳ דחולין י״ז וכו׳ ד״ה אלא

[168] עיי׳ מכות י״ז ע״ב.

לאחר מכאן דהיינו בשבע שחלקו דלא שרו להו רחמנא טומאה אלא בשעת שלל כדכתיב ואכלת את שלל אויביך וג׳ ע״כ הוכרח למאד לזה כי היכי דלא יקשה דמנלן דלאחר ז״ שכבשו שאסורין באותן דברים האסורי׳ שבאו לידי אנשי הצבא תוך ז״ דלמא מותר להם גם אחרי כן וכמ״ש הרמב״ן בריש דבריו בזה״ל והנה ההתר הזה עד שאכלו שלל אויביהם ולא רק בשבע שכבשו, וכן נראה בגמר׳ פ״א ממס׳ חולין, הרי לולא ההכרח מהגמ׳ הוי אמרי׳ דשלל שלהם ששללו בז׳ שכבשו שרי׳ לעולם. וכדי לידע מנלי׳ להגמ׳ הכי, אסברי׳ רש״י כדכתיב ואכלת את שלל אויביך דלא שרו אלא בשעת השלל, והנה גם מקראי קודש בפ׳ שופטים ד׳ בפסוק ט״ז כתיב רק מערי העמים אלה (כלומר בשבע עממין) אשר ד״ אלקיך נותן לך נחלה לא תחיה כל נשמה, משמעו דלא החמיר גם בז״ עממין מכל שאר אומות הרחוקות הכתובים למעלה רק בהא דלא תחי׳ כל נשמה, אבל בכל שאר עינייני׳ כגון ואכלת את שלל אויביך שהתיר לאנשי הצבא שלל של כותים בשאר אומות הותר גם בז״ אומות וא׳כ ואכלת את שלל אויביך דכתיב שם פ״ י׳ד קאי על כל האומות בעולם, גם בילקוט סוף רמז ד׳ איתא אהא דכתיב בפסוק י׳ז כי החרם תחרימם יכול תהא ביזתן אסורה לך ת׳ל ובתים מלאים כל טוב ע״כ אמור מעתה דלענין דשלל מעתה נכללו ז״ אומות לדינא כמו שאר אומות דכתיב בהו ואכלת את שלל אוביך והיינו בשעת שלל דוק״. אבל מקר״ ובתים מלאים כל טוב ה״א דנשארו בההתר אף לאחר שכבשו כדעת הראשונה שכתב הרמב׳ן, ואם הייתי מכוון בזה לדעתו הרחבה והמלאה במה שרמז מר חביבי ההגנ׳י בסוף הענין כתב כ׳ת בזה׳ל וישבתי דברי הרמב״ם ורש׳י שדבריהם לקוחים מספרי פ״ שופטים הובא בילקוט ואין רצוני להאריך עכ״דק יהי׳ רוחי נוחה שהייתי בהא בר מזלי׳, ואשר תמה כ׳ת על המ׳ל בפרשת דרכי׳ דף ך. הנה מכבר תקנתי על צדו בזה׳ל ובתי׳ מלאי׳ כל טוב כצ׳ל שכן אית׳ ברמב׳ן פרשת מטות וכן אית׳ בחולין י׳ז. בהיות כי לכבוד המחבר בלמדי משפט תורתו ציינתי לשים נוראים בציון על צידם כל המראה מקומות גם איזה תיקונים ואפרט דרך גררה אחת מהנה בדרך הרבי׳ דרוש י׳ג דף ל׳. ד׳ה ודע שלפי מה דאמרינן בירושלמי דמלך וציבור נידוני׳ בכל יום והכי אית׳ נמי בגמ׳ דידן פ׳ב דסנהדרין וכו׳ כתבתי לפי שעה לא ידעתי מקומו לא בסנה׳ ולא בשאר מקומו׳ בש׳ס דילן, גם בסוגי׳ דר׳ה ח׳. י׳א. ובע״ז ב״: לא ראיתי משמעות לזה ואדרבה המשמעות׳ קצת להיפך, עוד את זה לא

אכחד מ״ש הגאון המחבר בדרך צדיקי׳ דרוש ך׳ד דף נ׳ד. ד״ה ונראה דיבא הכל וכו׳ והקשו המפרשי׳ בסוגי׳ דקדושין משמע דס׳ת עדיף וכו׳ יע׳ש עד סוף הענין, חידוש שלא ראו את כל מה שכתב הר״ן בקידושין (דף רד׳א דפוס ז״ב) קושי׳ זו ותירוצו ומה שתירצו תוס׳ יע׳ש, ונכשל בזה גם הגאון המפו״ פני יהושע ז״ל בחיבורו למס׳ קידושין ל׳ג: ד׳ה שם אמר ר׳ חלקי׳ וכו׳ ושמעתי מקשין כד הוינא טלי׳ וכו׳ ומתרצי׳ וכו׳ מיהו לישנא דתלמודא לא משמע הכי וכו׳, הנה מה ששמע בקטנותו ה׳ל להעיד כשנעשה גדול דכל זה נתבאר במקו׳ אשר עמד בו ובמה שבתוכו תוך חיבורו שכל זה נתבאר בהרן ומשמי׳ באתי ואני שמעתי עליו לאמר שפתותיו ששונים בע״פ את הרב אלפס עם מפרשיו בכן השמטה זו עליו יותר מתמי׳ שלא הסתכל בהר׳ן וגם במוהרי׳ט בחידושיו לקידושין ומדי דברי בכבוד הגאון פ״י ז״ל אזכיר עוד מילתא דתמיה במ״ש בחיבורו ברכות דף י׳. בענין חזקי׳ וישעי׳ ובתוך הדברי׳ כתב בזה׳ל עד חזקי׳ לא הוי חולה ואתפח כדאית׳ פרק הפועלי׳, כתבתי חידוש גדול על אותו גדול המפו׳ בבקיאות הזכיר פועלים ולא ישב עמהן, היות בפ׳ הפועלי׳ פז. (גם בסנה״ ק״ז: ליתא הכי אלא עד דאתא אלישע וכו׳ ולא נזכר שום דבר מחזקי׳. וראי׳ שהביא הש׳ס באותן שתי סוגי׳ מוכח דעד אלישע לא הוי חולה ואתפח אבל אח׳כ הוה וא״כ חזקי׳ שהי׳ אח׳כ ליכ׳ למימר הכי והנה בלמדי פרקי דר״א ורשמתי בכל מקו׳ אשר הובא דבריו בתוס׳ ובראשוני׳ גם כל המראה מקומו׳ וגם כמה תיקוני׳ אשר תקנתי בס״ד בספר הקדוש ההוא שם תני׳ בפרק חמשי׳ ושנים מופת שביעי מיו׳ שנברא וכו׳ עד שבא חזקי׳ מלך יהוד׳ וחלה וחיה כתבתי ישוב מתוקן דאלו ואלו דברי אלקי׳ חיי׳ ודברי גמר׳ דילן בשתי סוגיו׳ שזכרתי ודברי פרקי דר״א אינם סותרים זה לזה. גם ישוב הגון בס״ד בסוגי׳ דברכו׳ בענין ישעי׳ וחזקי׳. ואין כאן מקו׳ להאריך וכמעט הלן לגדר והלן מעל הסדר יצאתי חוץ מהענין וד׳ת נקני׳ במשיכ׳ דמישך שייכי מענין לענין. ואשוב׳ על הראשונות דברי הרמב׳ן בפ׳ מטות אשר התעורר מר ה׳נ בן הגנ׳ (י׳נ הרב הגנ׳י?) אשפוך לפניו שיחי את אשר העליתי בחיבורי מיני תרגימ׳ ועל הרוב שמתי ליסוד מוסד דברי הרמב׳ן בפירושו, וכתבתי בסדר מטות בתוך ענין השייך זה שכתב הרמב׳ן וכן בדין שהזהירם עתה ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים ותתחטאו כי מלחמת סיחון ועוג היו כל ישראל וטומאה הותרה בצבור וכו׳ לכאור׳ צריך פירוש לפירושו אטי משום שטומאה הותרה בצבור לא יצטרכו שוב לטהר א״ע לאכול קודש

ולכנוס למקדש וכה״ג ועד כאן הותרה (צ״ל לא הותר) אלא לעשות קרבנם בטומאה אבל ברור שצריכי׳ להשתדל על צד הזריזות שלא ישאירו[168a] בטומאתם ייתבאר בהקדם שאלה יותר נפלאה. דלמה הוצרך להגיד להם בעת כל דיני טומאה וטהרת הזאה, הלא הוגד להם מראשית כזאת בראש חודש ניסן בשנה שנית לצאתם ממצרים ביום שהוקם המשכן באותן שמונה פרשיות כדאי׳ גיטין ס׳. ע״ש ברש״י ותוס׳ ומלבד זה כמו זר נחשב׳ שלא היו יודעי׳ כל דיני׳ הללו עד היו׳ הזה לסוף מ׳ שנה. נהי שלדעת הרשב״ם בבב׳. ק״ך. דכל אותן מ׳ שנה במדבר לא היו מתים אלא בט׳ באב בלבד שהיו נכנסי׳ בחפירות שחפרו לעצמן. קצת י״ל דלא הוצרך משה להורו׳ להן דיני טומאת מת וטהרתו אמנם לפמ״ש תוס׳ תענית ל׳: ד״ה יום שכלו וכו׳ דיש מפרשים שהיו מתים בכל יום יע״ש, נשאר הקושי׳ דודאי הורה להם דינים הללו מקודם, ומעתה יתכן לומר דקושט׳ הכי הוא ובשביל כך במלחמ׳ סיחון לא הוצרך להם להגיד דברים שכבר יודעים, רק במלחמת מדין הוכרח להגיד בין לדעת רבינא ביבמו׳ מ״א. דקברי נכרי׳ אינם מטמאים באהל אבל במגע ובמשא מטמאי׳ וקרא דכתיב במלחמ׳ מדין לא נפקד ממנו איש היינו ממש דלא אקטל אפילו אחד מישראל ובש . . . . דנכרי׳ אינם מטמאין כלל הוצרך להגיד להם דטמאים דהיינו לדעת ר״ש ב״י משו״ דעכ״פ במגע ובמשא מטמאי׳ ולדעת חכמי׳ שלא יטעו לומר אחרי שלא איקטל חד . . . . מטמאים כר״ש, וכן י״ל לתירוצא קמא דילמא איקטל חד מישראל, אפ״ה ה״א הואיל דסבר׳ דרוב׳ ודאי לא נטמאו באותו דאיקטל ובפרט דהוה בספק טומאה ברשות . . . . להגיד להם דטמאים וצריכי׳ טהרה, והנה בדין טומאת מת נכרי באהל אם מותר לכהן לכנס בזמן הזה יחדתי בס״ד תשובה ארוכה והסכי׳ עמדי גדול אח . . . . לאהל שהמת נכרי שם, ואני מיראי הוראה ולהיושבי׳ על כסא הוראה, להם לדרוש נאה בכח דהתיר׳, ידין ידין יורה . . . . תמימ׳ (מלהזכיר דבר בעתו לא אחדול כי זה רבות בשנים בעוד שהייתי דר במחיצת הרב הגאון אב״ד דפה נר״י בערב שבת פ׳ זכור בהיותי זכור . . . .

דכתב רחמנא היינו פעם אחת ביובל או כל ימי חייו או דילמא

[168a] צ״ל ישארו.

עמוד ב׳.

בכל יום, וניחא לי׳ דמצינו ענין זכרון שהוא לכל שנה כגבי שופר דכתיב זכרון תרועה, ואני תוך כדי דיבורו השבתי דיש ליתן אמתלא למה דוקא בפ׳ זכור חיוב׳ לפרסם בעשרה לקרותו ובשאר זכירות כמו זכירת מרים וכה״ג לא עבדינן הכי אלא דבשאר דברים איכא למימר שפיר דלא נקבע זמנו מיוחד דוקא לכל שנה, אמנם בזכירת עמלק דכתיב גבי׳ זכור את אשר עשה לך וגו׳ והי׳ בהניח וגו׳ לא תשכח. ובברכות נח׳: אמרינן אין המת משתכח מן הלב עד שנים עשר חדש שנאמר נשכחתי כמת מלב ויע׳ פי׳ רש״י נמצא בכלות השנה יבא לכלל שכחה והתורה אמרה לא תשכח כלומר שלא יביא הענין לכלל שכחה ולכך מזכירין בכל שנה ושנה, והוד׳ לי׳ קאליר (?) משובח טעם זה) בתוך פתקא קטנה שהובא לי ממעלת ש״ב נר״י העיר במס׳ ר״ה דף ט׳ דמייתי הש״ס פלוג(תא) ר״י ור״ע בקר(א) בחריש מברייתי׳ ולא הביא משנה ערוכה בפ״ק דשביעית וכו׳ ובאמת הרב׳ פעמי׳ בש״ס מצאנו דתניא והיא משנה וה״ה להיפך וכו׳ וכו׳ והאריך כ״ת ש״ב ההג״ני באיזה מקומן של זבחים אמת אגיד כי פעם אחת באו בני המשכלי׳ שי׳ על המנין בש״ס שלי ומצאו יותר משלשה מאות וחמישי׳ מקומות ששלחתי יד להגיה׳ במקו׳ דתנן דצ״ל דתני׳ וכן להיפך. ובתיקוני כלי שרת העליתי כל מקומו׳ אשר עמדו עליה׳ תוס׳ להגיה וכתבו כצ״ל דתני׳ הואיל ולא נשנית במשנה. וכן במקו׳ שכתבו לאידך גיס׳. ואולם ז״ש תוס״ בקידושין מ׳. סד״ה אין מפיקין וכו׳ צריכין מובן וכתבתי בס״ד ליתן מובן בדבריהם. ברם כל ענין זו אינו נוגע ולא יועיל להתיר הפליאה בר״ה ט. שהיא ודאי ברייתא שהרי במשנה לא הוזכר ר׳ עקיבא כלל אלא ברייתי׳ היא דנשנית בשם ר״ע וכמ״ש ג״כ הר״ש וא״כ קשה למה שבק הש״ס לאתויי המשנה ואין זה דרך נכון כמ״ש תוס׳ שבת ק״ה. ד״ה והתני׳ וכ״כ בשאר דוכת׳ גם הגמ׳ עצמה דייק בר״ה ד״ח: וכן בגיטין ד״ז: וב״מ י״ח: מ״ט שבק מתני׳ ומותיב מברייתי׳ ובישוב הדבר כתבתי דממשנה לא רצה להקשות (הערת המ״ל: בסימן כזה נכתבו בסוף האגרת הדברים האלו:) σ ״ דגמ׳ דמ״ק דף ג״ מקשה הש״ס והם הלכתא והא קראי נינהו ע״ש ושם הוצרך להקשות מר״ע דממשנה לא רצה להקשות וכו׳ וכנ׳ לעיל עד והנה בעברי וכו׳ ומעתה יתכן לומר כיון דבסוגי׳ דמ״ק הוכרח דוקא לאתויי הברייתי׳ לפיכך גם בר״ה ט׳ ובמכות ח׳ מייתי הברייתי׳ ושביק מתני׳ וכמ״ש תוס׳ נדה מ״ב ד״ה בברייתא כיון שסידר הש״ס הכא הכי וכ״כ עוד כה״ג בשאר דוכתי).״ דממשנה לא רצה להקשות

דשפיר י׳ל דהילכתא היא ואפ׳ה צריכ״ קרא דבחריש ובקציר לאגמורי אשבת וי׳ט ויה׳כ כמ׳ש תוס׳ והר״ש (ותירוצם דחוק קצת שהרי כל מלתא דר׳ עקיבא הכי הוא אם אין ענין לשבת בראשית תנהו ענין לשביעית כמ׳ש תו׳ מ׳ק ג״ : ר״ה שהרי כבר נאמר וכו׳ וכ׳כ שארי מפרשי׳ והרמ׳בם בפירושו וכן בכמה וכמה מקומו׳ מצינו אם אינו ענין לגופו תנהו ענין וכו׳) להכי השביל המקשה לאתויי הברייית׳ דמתני׳ ד׳ה ר׳ עקיבא אומר אין צריך וכו׳ ולשיטת ר׳ע בנזיר נ״ו: דס׳ל דדנין ק׳ו מהלכה יע״ש אין לומר בקושי׳ תוס׳ והר״ש א״כ פריך שפיר והני הלכתא וכו׳ דלר׳ג נוכל למילף שבת ויוה׳כ וי׳ט מהלכת׳ דעשר נטיעות (ועכ׳פ ה׳ל לר׳ע להוכיח מהכא דאין דנין, והאיך עלה על דעתו בנזיר לומר דדנין) והנה בחיבורי יש סדר למשנה הארכתי טוב׳ בס׳ד וכאן אין מקום לקבל אריך וז״ש מר דיש להפליא בר״ה יח״ : דאמר מר והיא משנה ערוכה בתענית, יתן נא כ׳ת ש״ב ההג״נ עין עיונו בתוס׳ כתובות צ״ג סד׳ה הכי גרסינן וכו׳ ולפי׳ הקונ״ קשה וכו״ בענין הגהתי בשו״ע א״ח סי׳ קל״א דצ״ל וט׳ באב העבודה כי כך הגהתי וכתבתי על צדו זה שני׳ רבו׳. ואגב אתן תודה כי גם בס׳ קל׳ט סעי׳ ז״ במ״ש המחבר אחר שענו העם ברכו את ה׳ המבורך כתבתי על צדו דצ׳ל אחר שענו העם ברוך ה״ המבורך לעולם ועד. וכן בהר״אש ברכות פ״ז אית׳ כזה על נכון. ואם אציג כזה וכזה יכלה היריעה גם יראתי להעמים לגבר׳ העמוס בחבילי טרדן מלאכת שמים ועול הציבור ובכן אסיים דברי ש״ב המקושר לטובתו מעתיר בעד שלומו שש בהצלחתו הק׳ ישעי׳ בערלין בהגאון יחיד בזמנו זצ״ל.

כפי מכתב מה״א הרבני הק״ מהו׳ בענדיט בר׳ ליב חלפן מאמש׳ כבר קיים מצות שלוח ב׳ ספרי שאלתות השייך אחד מהן לכבודו הרמה ש״ב הגאון מפו׳ נר׳י ואת השני השייך לש׳ב הק״ המפו׳ המעולה והמשובח כ׳ה ליב פ״ב נר׳ו אשר גם בזה הנני דורש שלומו ישמור הבטחתו ויקיי׳ מוצא שפתו לבנו ש׳ב המופל״ הרבני עם כל הנלוי׳ שי׳ ותי׳ רב שלום וכל טוב לידידנו התו׳ ירא שמים מרבים המופל׳ מו״ה זלמן בר״ משה שלו׳ שמחתי בתורתו אשר שם עודנו חלקו מיושבי בהמ׳ד וע״ד שאלתו כהוגן הלא יש לו רב שם ולמה זה ישאל לשמי ואפ׳ה לולי רוב טרדותי המרובי׳ נתתי מקום לדבריו באולי יסכי׳ הרב על ידי בתשובתי מפני הכבוד. ואולם יבטח לבבו נאמנה כי תמיד תהלתו בפי מיום אשר הכרתיו והי׳ בזה הכל שלו׳ לכל שוכני אהלו שב׳ הה״ג.

למידן משיטה אחרונה להחזיק הנאמרים בראשונה עבור מצוה רבה

בכיבוד הבן משלו אל אמו העזוב׳ והי׳ שכרו לטוב׳. וכדי לפטור מתוך דבר הלכה, מרגלא בפומאי דרך צחיזת שפירושו של מתוך היינו קושי׳ בלתי תירוץ שמתוך כך זוכרהו שמחשב בדבר מצוה לפרוק (לפרוש ?), אצינה לפני כסא כבודו לפמ״ש תוס׳ עירובין פ״א: ד״ה הכי גרסי׳ וכו׳ דגר׳ במשנתינו דבבריית׳ מצינו אימתי דר׳ יהוד׳ לחלוק ע״ש וע״ תוס׳ ביצה ט׳: ד״ה ולא היא ותוס׳ גיטין ז״: ד׳ה אמר וכו׳ ותוס׳ שבועות מ׳ח: ד״ה נשבע ותוס׳ חולין פ״ח. ד״ה רבנן ע״פ דבריהם הללו קשי׳ מאי פריך הש״ס ריש מגילה ר׳ יהוד׳ אליב׳ דמאן וכו׳ הלא הך מלת׳ דאמר ר׳ יהוד׳ אימתי בזמן שהשני׳ כתקנן וכו׳ אינו במשנה אלא בריית׳ וא׳כ שפיר חולק הוא ובענין זו הארכתי בס׳ד מכבר זה עשרים שנין. אשמעה מה יענה ממעון קדשו.

לזאת יסלח האדון אם לפעמי׳ כתב ידי במכתב הלזה בלתי מאושר (מיושר) היות רובו כבולו נכתב באישון לילה בשעה שבנ׳א ישיני׳ והזמן פנוי באפס טרדות, קמתי להודות, על התורות ועל העבודות.

XIX.

Documents from the Beth-Din of London.

I. גביית עדות

ר׳ יודא בר יוסף בא לפנינו אונד זאגט וויא ער בליל ש״ק אחרון של פסח העט מקדש גוועזן מיט איין גאלדני רינג את הבתולה סערכה בת משה אונד האט איר דען רינג אן גטוהן אונד האט דאבייא גזאגט הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל אונד צווייא עדים זיין דאבייא גוועזן כ׳ דוד בר ליב ושלום בר אברהם.

הבתולה סערכה בת משה לייקנט אליש אונד זאגט דער יודא בר יוסף האט איהר ניקש געבן אונד האט אויך גאר ניגש גהערט דש כ׳ יודא בר יוסף עטוואש צו איהר גזגט.

כ׳ דוד בר ליב העיד לפנינו בת״ע באל״יוע[169] ובאיום גדול ובקבלת חרם בזה הלשון, איך האבי גזעהן וויא דאש מעדכה סערכה הנ׳ל איזט ארויף קומן צו דעם יודא בר יוסף אין זיין חדר האט יודא גפראגט אן סערכה אויב צו פרידן איזט דאש עד זיא וויל מקדש זיין. האט סערכה

[169] ר״ת בתורת עדות באם לא יגיד ונשא עונו.

גזאגט ״יעס״ דרייא מאהל, איזט ער גאנגן אונד האט דאש פנגערכה אן איר האנד גטוהן אונד האט גזאגט הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל דאש האב איך אליש גזעהן אונד גהערט דרויף האבן מיר מזל טוב גזאגט, איזט זיא אוועק גאנגן ע״כ דברי העד דוד בר ליב.

כ׳ שלום בר אברהם העיד לפנינו בת״ע באל׳יוע ובאיום גדול ובקבלת חרם בזה הלשון איך בין ארויף קומין צוא יודא בר יוסף אין זיין חדר האט מיר רופין גלוזט פון באביר מיט זיין ברודר, וויא איך קומין בין איזט יודא בר יוסף עם אחיו זיסקינד וגם דוד בר ליב דא גוועזן אח׳כ איזט סערכה ארויף קומין וויא זיא מיר גזעהן האט האט זיא גזאגט איך זאל איהר מיין תקיעת כף געבן דאש איך ניקש זול זאגן ביז עש בובליק ווירט, האב איך איר מיין ת׳כ געבן האט זיא איהר האנד געבן צו יודא הנ׳ל אונד איך האב איר גפראגט אויב זיא איש קונדענטט אלש יודא זאל זיא מקדש זיין האט זיא גזאגט יוא מאך פארט מיין עטי ווירט נאך מיר קומין זא האט יודא דען פינגרלי גנומן אונד אן איהר האנד גטוהן אונד האט גזאגט הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל האבן מיר אללי גאר גוואונשן מזל טוב איזט זיא אוועק גאנגן ע״כ דברי העד שלום בר אברהם.

אונד אן איר האנד גטוהן בח׳ וד״ק. כל הנ׳ל שמענו וקבלנו העדות כפי דין תורתינו יו׳ ה׳ ד״ז ניסן תקכ׳טית ל׳ הק״ טעבלי בלא״א מהו׳ זלמן שיף כ׳ץ. שלי״א מפ״פ חו״ פה ק״ק לונדן והמדינה

ונאם הקטן משה יוסף יוזל שמש ונאמן דק״ק לונדון.

ונאם הק״ משה קליף.

ע״ב.

שוב בא לפנינו כ׳ אלימלך בר משה במעמד הבתולה מ׳ סערכה בת . . . . בת״ע באל׳יוע ובאיום גדול ובקבלת חרם בזה הלשון דען לעצטן טאג י׳ט קודם דיא שוהל איזט אויז גוועזן איזט סערכה הנ׳ל גוועזין אין הויז פון הירץ בן ווייבלונג (ווייגליץ?) האט סערכה פר מיר גזאגט דש איהר מעמה וויל זאגן צו דעם יודא בן יוסף דש ער קיין ביזנוז מעהר צו איהר האט האב איך צו איר גזאגט ווען זיא וויל, זא וויל איך איהם אנטגעגן גיהן, בין איך גאנגן אונד גווארט פר יודא איזט ער קומין אונד האט גוט י׳ט גזאגט אח״כ איזט ער צו מיר קומין אין דער טיר אונד האט גזאגט איך האב איהר מקדש גוועזט, האב איך גזאגט איך גלויב דירש ניט האט ער סערכה ארויז גרופין אונד האט גזאגט

סעלא מיין דיער[169a] האב איך דיר ניט מקדש גוועזט לאסט נייט,[169b] האט זיא גזאגט יעס אודער יוא פון דיא צווייא ווערטר יעס. אודר יוא איינש איז גוויש האט זיא גזאגט, אח״כ האט זיא דיא מוטיר גרופין צו דינר. ע״כ דברי העד כ׳ אלימלך בר משה שהעיד לפנינו יום הנזכר מעל״ד זה. הק״ טעבלי בלא״א מהו״ זלמן שיף שליט״א מפ״פ חו׳ פק״ק לונדן והמדינה יע״א.

ונאם הקטן משה יוסף יוזל שמש ונאמן דק״ק לונדון.

ונאם הקטן משה קליף.

XX.

Document 2: גביית עדות

ב״ה.

במותב תלתא בי דינא כחדא הווינא ואתו לקדמנא הצדדים וגם העדים ושמענו שכ׳ שמעון בר חיים הלוי ז״ל אמר בפנינו שביום שבת ח״ה העבר סמוך לבין השמשות של מ״ש האט ער גטוהן איין פינגרלי אן דיא האנד פון הבתולה מינדלא בת כ׳ שמואל אונד האט צו איהר גזאגט הרי את מקודשת לי. דא איזט דא בייא גוועזן כ׳ חיים בר אהרן ז״ל אונד כ׳ יוסף בר יעקב ז״ל.

הבתולה מינדלא בת כ׳ שמואל אמרה בפנינו שביום ובזמן הנ״ל כ׳ שמעון ב״כ חיים הלוי ז״ל האט איהר פינגר גנומין אונד אן איהר האנד גטוהן איין פינגרלי אונד האט צו איהר גזאגט הרי את מקודשת לי דא איזט דא בייא גוועזן כ׳ חיים בר אהרן וכ׳ יוסף בר יעקב.

שוב אמר כ׳ שמעון הנ״ל ומ׳ מינדלא הנ״ל דש חיים בר אהרן האט אן שמעון הנ״ל פאר גזאגט וואש ער זאל זאגן להבתולה מינדלא הנ״ל אונד שמעון האט נאך גזאגט זולכש להבתולה.

גם אמר כ׳ שמעון הנ״ל דש פינגרלי האט ער קויפט שוינד צייט לאנג אונד וואהר זיין אייגן.

כ׳ חיים בר אהרן ז״ל העיד לפנינו בת״ע בעונש אליו״ע ובעונש חרם ושבועה, אלש שמעון האב גריד ביום הנ״ל אלליר האנד שמועות ואח״כ בזמן הנ״ל האט עד געהערט וויא שמעון גזאגט האט להבתולה מינדלא הרי את מקודשת לי בטבעת זאת האט זיין קרוב חיים בר אפרי׳ (אהרן ?) איהם גזאגט דוא זאגשט ניט רעכט האט ער אנדרש גזאגט וואש ער

[169a] My dear. [169b] Last night.

גהערט האט הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, היר נאך האט חיים בר אהרן ז״ל גזעהן איין פינגרלי װעלכש ער װייש דש ער פר שמעון עטליכה טאגן דא פאר גמאכט. זולכש פינגרלי האט מינדלא אן איהר פינגר גהאבט. ער האט אבר ניט גזעהן וויא דש פינגרלי פון שמעון אן איהר האנד קומין איזט דאן ער האט ניט גזעהן דש שמעון זולכש אן איהר האנד גטוהן שוב העיד כ׳ יוסף בר יעקב לפנינו בת״ע בעונש אלי׳וע ׳ובעונש חרם ושבועה אלש ער גזעהן האט, וויא שמעון האט איין פינגרלי גטוהן אן מינדלא הנ׳ל איהר האנד אונד האט דא בייא גזאגט הרי את מקודשת לי בטבעת אונד זונשט קצת חוצפה ריד האט איהם זיין קרוב חיים ב״ה אפרי׳ גזאגט זול אנדרשט זאגן האט ער ווידר גהערט זאגן הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל העד חיים בר אהרן ז״ל והעד יוסף בר יעקב ז״ל המה זה עם זה קרובים שני בשני מצד אב.

גם בא לפנינו כ׳ יוסף ב׳כ נחום כ״ץ והעיד לפנינו בת״ע בעונש אלי״וע ובעונש חרם ושבועה, דש ער אין דעם חדר גוועזן, וואו שמעון ומינדלא וואהרן בזמן הנ׳ל האט ער גזעהן וויא שמעון האט אן מינדלא איהר פינגר גטוהן איין פינגרלי אונד גזאגט הרי את מקודשת מיט חוצפה ריד דא בייא צו מינדלא, איזט ער יוסף ב׳כ נחום הנ׳ל אויז דעם חדר גאנגן אויף דיא טרעפ׳ האט ער גהערט וויא שמעון נאך אמאל גזאגט הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, אח׳כ איזט יוסף בר נחום דא בייא גוועזן וויא

ע״ב.

מינדלא גזאגט האט צו כ׳ נפתלי בר אהרן גיסו של שמעון זיא האט גדאכט עש איזט נאר איין טשאק,[169c] דען אנדרן טאג האט כ׳ יוסף בר נחום ווידרום גהערט פון מינדלא דיזר ווארטין . . . מעל׳ד בשורה תשיעית תיבת אפרים מטושטש. ובין ט״ז לשורה י״ז חיים בר אפרים ב״ח. ובין שורה ל״ד לשורה ל׳ה גזעהן בח״, ובשורה ל״ה תיבה חמישית נמחק, ובשורה ל׳ח תיבה שמינית ותשיעית נמחקו ודין קיימא הנכתב מעל״ד זה ובדף זה נעשה בפנינו יום א״ ד״ח תשרי תקל״ב לפ״ק ולראי״ באנו על החתום הק״ טעבלי בלא״א מהו׳ זלמן שיף כ״ץ שליט״א מפ״פ חו׳ פק״ק לונדן והמדינה יע״א. .

אליעזר ליברמן שפייאר מהלברשטאט.

משה יוסף יוזל שמש ונאמן דק״ק לונדון.

169c A joke.

XXI.

Document 3.

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנא כ׳ שלמה בר יצחק הלוי והעיד לפנינו בת״ע באל׳יוע בעונש חרם במעמד האשה שרה בת אברהם אשת כ׳ נטע בן כ׳ יצחק, דש ער אין דערטרייט במדינת יאמיקא וואהנט אונ׳ געגן איהם אריבר האט אדמיראל רויטע גוואהנט אונ׳ איין בארוויר בייא זיך גהאבט. דיזר בארוויר איזט פלייסיג נאך מיין הויז קומין לסוף האט ער זיך צו דער קענין געבן דאש ער איין יהודי איזט איין הולענדר גבאהרן, אונ׳ בייא הירש בומסלר ווער ער איין דינשט גוועזן. אונ׳ האט אין לונדן איין פרויא מיט צווייא קינדר אונ׳ ער ווער ווילד גוועזן איזט ער אויף איין שיף גאנגן. אונ׳ זיין נאמן איזט גוועזן נֵטָן העריז לאחר כך איזט ער חולי ווארדן אויף איין שיף האט וועלין אהיים גיהן אונ׳ אויף דעם שיף איזט ער גשטארבן דהיינו ער ווייש זולכש׳ דאש דער שטורט [169d] פון אדמיראל רויטע (רוילע?) איזט צו איהם גקומין מיט נאך צווייא אפסרש [169e]. אונ׳ איהם גזאגט ווייֹשטו איין חידוש, בוהר נטן העריז איזט טויט אונ׳ בגראבן ווארדן בכבוד, אונ׳ ער האט נאך דער צייט אויך גזעהן זיין קליידר זיין פאר קויפט ווארדן. אויך זאגט ער וויא דיא ערלים הנ׳ל איהם גזאגט האבן והכל לפי תומו אין בורט אנטאניע ווער ער בגראבן ווארדן אונ׳ גשטארבן אויף איין שיף וואש דארטן אין אנקיר גלעגן איזט, כל הנ׳ל העיד בפנינו ב׳ד כ׳ שלמה בר יצחק הלוי הנ׳ל. פה לונדן יום ג׳ ה׳ אלול תקמ״ג ל״ הק״ טעבלי בלא״א מהו׳ זלמן שיף כ׳ץ זלה׳ה מפ״פ חו׳ פק״ק לונדן והמדינה. יע״א

הק״ שמעון במהו׳ משולם מפראג.
הק״ אברהם המבורגר מננסי׳.
הק״ יעקב במהו׳רר אליעזר זל׳הה.

גם מונח לפנינו כתב שכתב זה שנה אחת כ׳ שלמה הנ׳ל לגיסו ואחותו ושם הודיע ג״כ מיתת הנ׳ל להם ורוב דברים שנאמרו שמה מכוונים עם הנ׳ל, רק שם כתב שהי׳ חתנו של הירש בומסלר וזה יש לתלות בטעות כאשר אמר לפנינו בשעת הגדת עדות שטעה לפי שאמר שהי׳ משרת אצל הירש ועיין בשו׳ת שב יעקב בטאה״ע שאלה י׳ח, עוד

[169d] Stuart. [169e] Officers.

מונח לפנינו כתב מאחד מיאמיקה שנה העבר שכתב לאמו ג"כ מיתת הנ"ל ג"כ ברוב דברים מכוון כנ"ל והוסיף שיש לו אשה בכאן שמה שרה בווינפעל שטריט, וחתום על הכתב אברהם סימסאן והחתימה מקויימת קצת אך לא כ"כ קיום מבורר, ועיין בב"ש טאה"ע סי' י"ז ס"ק כ"ח וכ"ט, ובשו"ת שמביא הח"מ שם ס"ק כ"א דבמקום עגון א"צ קיום. ונדון דדן ממש בלאו הקצת קיום שלפנינו אמו של הכותב יודעת שהי' תשובה על כתבה וזולת זה הדברים שבינו לבין אמו ומשפחתו המוזכרי' בכתב מוכיחים שהוא הכותב והגם שבעדות ובכתבים לא נזכר פלוני בן פלוני ממקום פלוני, כיון שנזכר שמו ושם יחוסו ושהי' בארוויר אצל אדמיראל רויטע ושהלך מכאן על ספינה של מלחמה ושהוא מכאן. כל הדברים האלה המה כמו שמו ושם אביו ושם עירו ועיין בשו"ת שב יעקב בטאה"ע סי' יוד", ואם אמנם שאעפ"כ לא העידו לפנינו בע"פ שני עדים כשרים והוא רק כעד אחד דזהו שמפי הכתב וודאי אינו כמעיד בע"פ וכשר רק בעדות אשה וכבר איתא בש"ע הנ"ל סי' י"ז סעיף מ"ח דבקטטה עד אחד אינו נאמן, ואפשר להתעקש ולומר דהליכתו מכאן הוי כקטטה דהמיר בעלה שנזכר שם בהג"ה, אך האמת דגם בהמיר יש להקל ועיין בשו"ת שב יעקב סי' יוד וגם שם איתא דיש להקל אם העד בא לב"ד בלי שהביאתו האשה כמ"ש גם הב"ש שם ס"ק קמ"ג, וכאן בנדון דדן הכתבי' הי' מעוררי' להאשה ועד בא הכתבים לא אמרה כלל שמת, והעיקר שנדון דדן לא מקרי המיר והניחה לעגונה דאע"פ שהלך על הספינה ועשה מה שעשה עדיין הי' בכלל יהודי וגם האשה אמרה בשעת הליכתו מכאן והי' כבר על הספינה הי' נותן כח והרשאה לאשתו לקבל שכירתו וכאשר באמת קבלה ודעתו לא הי' להשתקע בין האומות, ולתיאבון הלך על הספינה, ודעתו הי' לחזור לאשתו ובניו נמצא אין כאן קטטה כלל, מכל הלין טעמי יצאה האשה שרה בת אברהם הנ"ל שהיתה אשת כ' נטע בן איצק לפנינו בהיתר להתנסבא לכל גבר דתיצביין וה' יצילנו משגיעות ויראנו מתורתו נפלאות כ"ד החותם פה לונדון ד"ו אלול תקמ"ג ל" הק" טעבלי בלא"א מהו' זלמן שיף כ"ץ זל"הה מפ"פ חו' פק"ק לונדן והמדינה יע"א.

הק" שמעון במהו' משולם מפראג.

הק" אברהם המבורג מננסי'.

הק" יעקב במהו"רר אליעזר זל"הה.